

Pécsi Tudományegyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar
Irodalom- és Kultúratudományi Doktori Iskola, Irodalomtudományi Doktori Program
A doktori iskola vezetője: Prof. Dr. P. Müller Péter

Branczeiz Anna

Címkézés helyett kritikai olvasat

A személyesség mintázatai John Berryman
költészetében és poétikai gondolkodásában,
komparatív kitekintésekkel

tézisfüzet

Témavezető: Dr. habil. Vöő Gabriella

Pécs, 2024

TARTALOM

1. A doktori értekezés tézisei	3
1.1. Az értekezés tárgya, alapvetései és célkitűzései.....	3
1.2. Az értekezés felépítése és legfontosabb megállapításai	4
1.3. Az értekezés következtetései	8
2. Dr. Osztroluczky Sarolta opponensi véleménye	10
3. Dr. Szlukovényi Katalin opponensi véleménye.....	15
4. Válasz az opponensi véleményekre	27
5. Szakmai önéletrajz	36
6. Publikációs jegyzék	42

1. A DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

1.1. Az értekezés tárgya, alapvetései és célkitűzései

Disszertációmban John Berryman (1914–1972) amerikai költő, kritikus és esszéíró életművének kritikai olvasatára vállalkozom. Az amerikai irodalomtörténetben Berrymant az úgynevezett vallomásos költészet („confessional poetry”) egyik meghatározó alakjaként tartják számon: verseit lírai önéletrajzként, pszichoanalitikus elméletek keresztüzében olvassák. Ezzel szemben dolgozatomban amellett érvelek, hogy leegyszerűsítő Berryman líráját kizárólag „vallomásos”, „pszichoanalitikus”, illetve „freudi” költészetnek tekinteni. Célom, hogy a vallomásos olvasatoktól eltérő perspektívából közelítsek Berryman verseihez. Értelmezéseimben több releváns, egymást kiegészítő szempontot érvényesítek; ezzel szeretném elkerülni, hogy a vallomásos olvasatok egységesítő, kategóriákban és irányzatokban gondolkodó szemléletmódját kövessem. Amellett, hogy a szövegek szoros olvasatára törekszem, figyelembe veszem az életmű kontextusát, illetve a hatás- és befogadástörténeti vonatkozásokat is. Ezt nevezem a dolgozatban „kritikai olvasatnak”.

Az értekezés céljából következően nagy hangsúlyt fektetek az amerikai „vallomásos költők” (John Berryman mellett Robert Lowell, Anne Sexton, Sylvia Plath stb.) recepciójának áttekintésére, a vallomásos olvasatok szempontjainak számbavételére. Kiinduló felvetésem szerint az amerikai „vallomásos költészet” fogalma egy retrospektív módon megalkotott olvasói konstrukció, befogadásmódok összessége; a megfelelő szűkítéssel pedig jól megragadható, mit értenek a szakirodalomban „vallomásos költészet” alatt. A disszertáció bevezető fejezetében részletes választ adok arra a kérdésre, hogy milyen elgondolások mentén értelmezték Berryman, illetve a „vallomásos költők” verseit. Dolgozatomban az itt felvázolt szempontrendszerre utalva használom a „vallomásos olvasat” kifejezést.

Az utóbbi években két nagyszabású munka, Brendan Cooper és Philip Coleman monográfiája¹ is vitatta a vallomásos olvasatok kizárólagos lehetőségét Berryman költészetének megközelítésében. Mindkét szerző a 20. századi történeti kontextus, a hidegháborús események és az amerikai társadalomban végbemenő változások tükrében értékeli a műveket. Ez a közelítésmód azért számít különösen újítónak, mert a vallomásos olvasatok rendszerint figyelmen kívül hagyják, vagy csupán említés szintjén kezelik a versek

¹ COOPER, Brendan, *Dark Airs: John Berryman and the Spiritual Politics of Cold War American Poetry*, Oxford and Bern, Peter Lang, 2009.; COLEMAN, Philip, *John Berryman's Public Vision: Relocating the Scene of Disorder*, Dublin, University College Dublin Press, 2014.

társadalmi beágyazottságát, politikai és történelmi referenciáit. A két monográfus felvetései jó támpontot jelentettek számomra a vallomásos olvasatok bírálata, illetve Berryman költészetének (újra)értelmezése közben. Hozzájuk hasonlóan én is vitathatónak tartom az ahistorikus és a depolitizáló álláspontot. Velük ellentétben azonban nagyobb figyelmet fordítok költészetelméleti és -történeti kérdésekre, így például a versbéli ambiguitás témájára; Rainer Maria Rilke, William Butler Yeats és T. S. Eliot hatására; az „amerikai hosszúvers” jelenségére; valamint a *Szerelem & hírnév* című kötet *ars poeticus* jellegére.

Noha vannak olyan kérdésfelvetések, amelyek vissza-visszatérnek az egyes művek értelmezése kapcsán, Berryman költészetét sem lehet megragadni egyetlen, minden versre és kötetre érvényes szempontrendszer alapján. Márpedig a vallomásos olvasatok az összehasonlíthatóság kedvéért homogenizálják az életműveket. Éppen ezért kézenfekvő volt számomra, hogy különálló értelmezéseket írjak Berryman verseiről és köteteiről, mert csak így tudtam árnyaltabbá tenni a költészetéről alkotott képet. Ebből következik, hogy a disszertáció második felének elemző fejezetei az életmű egészéből szemezgető esettanulmányok. Dolgozatomban elsősorban a *The Ball Poem (Labda-vers)* című költeménnyel, a *The Nervous Songs (Pszichédalok)* című ciklussal, az *Homage to Mistress Bradstreet (Tisztelgés Bradstreet úrhölgy előtt)* és a *The Dream Songs (Álomdalok)* című hosszúverssel, illetve a *Love & Fame (Szerelem & hírnév)* című kötet verseivel foglalkozom részletesen, fejezetről fejezetre más-más kiinduló felvetések és szempontok mentén.

Berryman versei magyar fordításban is olvashatók, magyar nyelven is írtak értekező tanulmányokat költészetéről, és olyan kortárs magyar költők idézik őt a verseikben, mint Csehy Zoltán, Ferencz Győző, Géher István, Györe Balázs, illetve Orbán Ottó. A magyarországi recepció viszonylagos kiterjedtségével indoklom, hogy miért magyarul írom a disszertációm, és hogy miért lényegesek a komparatistikai kitekintések. Dolgozatomban többször hivatkozom magyar szerzők (pl. Bartal Mária, Kenyeres Zoltán, Kulcsár-Szabó Zoltán, Margócsy István, Schein Gábor stb.) magyar költőkről írott tanulmányaira; a *The Ball Poem (Labda-vers)* című verset a magyar fordítások tükrében értelmezem; az utolsó fejezetben pedig három magyar költő (Csehy Zoltán, Petri György és Rakovszky Zsuzsa) szövegeit vizsgálom.

1.2. Az értekezés felépítése és legfontosabb megállapításai

A dolgozat céljaival összhangban a bevezető fejezetben Berryman költészetének recepcióját, a Berryman-kultusz alakulását, illetve a „vallomásos költészet” fogalmához tapadó értelmezői

gyakorlatokat, szempontokat tekintem át. Ezeknek a fejezeteknek az az egyik lényeges következtetése, hogy Berryman költészetének értelmezését hosszú időn át meghatározták, sőt, gúzsba kötötték a vallomásos olvasatok, beleértve az életrajzi magyarázatokat és a pszichoanalitikus elméletekre támaszkodó interpretációkat is. A vallomásos olvasatok szempontjai azonban nem lehetnek általános érvényűek Berryman költészetének értékelésében. Egyetértek Philip Coleman arra vonatkozó felvetésével, hogy ha Berrymant kizárólag „vallomásos költőként” tartjuk számon, az olyan, mintha Allen Ginsberget a Beat-nemzedék, John Ashberyt pedig a *New York School* reprezentatív figurájának tekintenénk.²

Disszertációm minden fejezetében abból a felvetésből indulok ki, hogy Berryman versei a vallomásos olvasatok perspektívájától eltérően is megközelíthetők. Mivel az amerikai költő kifejezetten tiltakozik a „vallomásosság” címkéje ellen, különösen indokoltnak tartom a vallomásos költészet fogalmával szembeni gyanakvó viszonyulást. *A költő mint kritikus. A vallomásos olvasatok szempontjainak relativizálása Berryman önkomentárjaiban és költészeti tárgyú írásaiban* című fejezetben Berryman esszéire, interjúira és más szövegeire támaszkodva az amerikai költő személyességkonceptióját körvonalazom. Berryman tudatosan reflektál a kritikusok meglátásaira, sőt, az lehet a benyomásunk, hogy ő maga is megkérdőjelezi a vallomásos olvasatok értelmezői gyakorlatát. Ezt a benyomást erősítik a költői én ambiguitásáról alkotott gondolatai is. Berryman felvetése szerint ez azt jelenti, hogy nem tudható bizonyosan, kit jelöl a versben az „én” személyes névmás. Mivel az ambiguitással való játék megingatja a referenciális olvashatóság bizonyosságát, egyáltalán nem kézenfekvő önkimondásként, szerepjátékként, vagy önmegszólításként értelmezni Berryman költeményeit. Ennek a problémakörnek az illusztrálására a *Labda-verset* hozom példaként, amelyet magyar nyelvű fordításainak tükrében elemzek.

Dolgozatomban többször utalok arra, hogy Berryman költészetének személyességfelfogása nem csak a pszichoanalitikus elméletek felől ragadható meg. *A költészet személyessége Berryman Eliot-olvasatában* című fejezetben megpróbálom közelíteni egymáshoz a két költő személyességről alkotott gondolatait. Noha Berryman „vallomásosként” és Eliot „objektívként” fémjelzett líráját szembeállítják egymással a recepcióban, úgy tűnik, hogy a két költő között több ponton is egyetértés mutatkozik a „személyesség” és a „személytelenség” kérdéseit illetően.

Az értelmező fejezetekben Berryman legjelentősebb műveit veszem górcső alá. Philip Coleman és Brendan Cooper felvetéseit követve a vallomásos olvasatokat megkérdőjelező

² COLEMAN, *John Berryman's Public Vision*, i. m., 207.

perspektívából közelítek Berryman verseihez. A *Pszichédalok* című ciklusról szóló fejezetben két hatástörténeti szálat húzok végig. Rainer Maria Rilke *Die Stimmen (Hangok)* című ciklusa közvetlenül hatott erre a szövegegyüttesre, míg William Butler Yeats hatása az életmű egészében, sokszor alig észrevehetően érvényesül. Úgy vélem, Rilke és Yeats szövegeivel összevetve jól megragadhatók a *Pszichédalok* verseinek sajátos vonásai, és jól érzékelhető az is, hogy Berryman nyelvileg karakteres lírai alakokat ábrázol verseiben.

A *Pszichédalokról* szóló fejezet után az amerikai hosszúvers tradíciójáról adok vázlatos áttekintést – ezzel vezetem fel a *Tisztelgés Bradstreet úrhölgy előtt* és az *Álomdalok* megközelítését. Más nemzetek eposzaihoz hasonlóan a modern amerikai eposz is a nemzet sorsának bemutatására törekszik. Dolgozatomban amellet foglalkozok állást, hogy az amerikai hosszúvers történeti hagyománya tágabb értelmezői kontextust jelent Berryman szövegei köré, mint a „vallomásos költészetéről” szóló diskurzus.

A *Tisztelgés Bradstreet úrhölgy előtt* című versről írott értelmezésemben a szerzői intencióval összhangban azt szemléltetem, hogyan viszonyul az amerikai költő a 17. századi puritán költőnő, Anne Bradstreet alakjához. Meglátásom szerint Berryman versétől elválaszthatatlan a történeti reflektáltság. A *Tisztelgés Bradstreet úrhölgy előtt* érthető úgynevezett „revizionista” alkotásként, amely nemcsak Bradstreet alakját írja újra, hanem a puritánokról alkotott ideákat is. Ehhez a felvetéshez kapcsolódóan dolgozatomban részletesen elemzem Ben Shahn 1956-os kiadáshoz készített rajzait, amelyek tovább árnyalják a versben ábrázolt, hagyományosnak egyáltalán nem nevezhető Bradstreet-képet.

Az *Álomdalok* című sokat értelmezett hosszúvers esetében amellet érvelek, hogy az „álom” szó utalhat a James Truslow Adams nevéhez köthető „amerikai álom” („American Dream”) kifejezésre, illetve a hosszúvers álomszerű vonásaira is. Berryman vélhetőleg olvasta Truslow Adams *The Epic of America (Amerika eposza)* című 1931-es munkáját, amelyben az „amerikai álom” egy ideális társadalomra vonatkozik. Az *Álomdalok* darabjai azt a benyomást keltik, hogy Berryman úgy rombolja le az „amerikai álom” ideáját, hogy valóságos álommá, rémálommá írja a 20. századi Amerika valóságát. Az élhető társadalomról alkotott idealisztikus vágykép ellentétben áll az *Álomdalok*ban ábrázolt szorongáskeltő világgal. Sőt, Berryman hosszúversének a világról és Amerikáról alkotott sötét képe azt is megkérdőjelezi, beteljesülhet-e valaha is az „amerikai álom”.

A dolgozat utolsó Berryman-fejezetében a *Love & Fame (Szerelem & hírnév)* című kötetre összpontosítok. Megközelítésemben kifejezetten építetek a kötet kritikai visszhangjára, mivel ezek az önreferens versek folyamatos párbeszédet folytatnak a befogadóval. Úgy gondolom, hogy a *Szerelem & hírnév* olvasása közben nem hagyhatók figyelmen kívül az

irodalmi és kulturális referenciák, a költő megítélésére és művei fogadtatására tett reflexiók sem. Ebben a fejezetben támaszkodom leginkább a vallomásos költészet fogalmára, de csak azért, hogy megmutassam, hogyan gazdagítja az önéletrajziként érthető verseket, ha *ars poeticaként*, költői imázsteremtésként értjük azokat.

Az *Ismerős idegen. Magyar költők és Berryman* című fejezetben a Berryman-versek kapcsán felvetett kérdéseket gondolom tovább magyar költők szövegeinek értelmezésén keresztül. Csehy Zoltán *John Berryman gasztronómiája* című hommage-verse címével ellentétben csak lazán kapcsolódik Berryman szövegeihez, ennek ellenére (vagy éppen ezért) új megvilágításba helyezi azokat. Dolgozatomban Csehy kötetének kontextusában a vers zenei asszociációit fejtem fel. Úgy vélem, hogy a különböző zenei utalások arról árulkodnak, hogyan látja a magyar költő Berrymant és költészetét. A játékos viszonyulás átszínezi a Berryman alakjáról alkotott képet, és így zárójelbe teszi a tragikus vég felől közelítő vallomásos olvasatokat is.

Csehy versének értelmezése után minden bizonnyal kézenfekvőbb lenne a már említett magyar költők – Orbán Ottó, Györe Balázs stb. – Berryman-verseiben ábrázolt különböző Berryman-képeket értékelni és összevetni. Ugyanakkor a komparatiztikai fejezetben is igyekszem olyan vonatkozásokat kiemelni és hangsúlyozni, amelyek mentén átértékelhetők az amerikai vallomásos költészet fogalmához tapadó értelmezői gyakorlatok. Ezért olyan magyar költőkkel foglalkozom, akiknek a költészete, poétikai gondolkodása párhuzamba állítható Berryman költői törekvéseivel. Dolgozatomban Csehy hommage-verse mellett Petri György interjúival és önkomentárjaival, valamint Rakovszky Zsuzsa szerepvers-felfogásával, illetve *Hangok* című ciklusával foglalkozom. Reményeim szerint ezek a fejezetek nemcsak Berryman költészetének megértéséhez szolgálnak adalékokkal, hanem önállóan is megállják a helyüket, és így releváns szempontokkal gazdagítják az érintett költők recepciótörténetét.

Petri interjúi, költészeti tárgyú írásai és *Vagyok, mit érdekelne* című ciklusához fűzött szerzői lábjegyzete ugyanúgy kételyeket ébreszt az életrajzi olvasatokkal szemben, mint Berryman interjúinak önreflexiói, illetve az *Álomdalok* 1969-es kiadását felvezető előszó. Akárcsak amerikai pályatársa, Petri is ironikusan viszonyul a lírai én olvashatóságának kérdéséhez. Úgy vélem, Petri hasonlóan vélekedik a „személyességről”, illetve a versbéli én és az empirikus én viszonyáról, mint Berryman. A két költő között Eliot személyességfelfogása lehet az összekötő láncszem: a Petri-fejezet így Berryman Eliot-képét is árnyalja.

Rakovszky *Hangok* című ciklusa Berryman *Pszichédalok* című verssorozatával állítható párhuzamba. Meglátásom szerint Rakovszky verseihez hasonlóan a *Pszichédalok*

darabjai is felfoghatók „miniatűr drámákként” vagy „drámai monológokként”. Ennek tekintetbevétele a *Pszichédalok* mellett az *Álomdalok* és a *Tisztelgés Bradstreet úrhölgy előtt* című hosszúvers megközelítését és műfaji meghatározását is kiegészíti.

1.3. Az értekezés következtetései

A dolgozat egyik tanulsága, hogy a művek címkézése, egysíkú olvasata elkerülhető, ha – a „kritikai olvasat” jegyében – mindig az éppen értelmezett szöveghez igazítjuk a kérdésfelvetéseinket. A verseket és köteteket értelmező fejezetek azt mutatják, hogy Berryman kritikusként és irodalomtörténészként rendkívül tudatos, a történelmi múltra és a társadalmi problémákra egyaránt érzékeny költő volt. Ezért sem tartom helytállónak címkézni a költészetét. Berryman életműve nem csupán privát tartalmak gyűjteménye, verseinek értelmezésében pedig a vallomásos olvasatokon túlmutató szempontok is mozgósíthatók.

Abból, hogy a költemények „személyesek”, értelemszerűen nem következik, hogy Berryman kizárólag pszichoanalitikus mintákat követve ír. Önkomentárjainak, esszéinek és kritikáinak értékelése során arra következtethetünk, hogy az újkritikusok hatása alatt az amerikai költő nemcsak az életrajz felőli olvasatokat bizonytalanítja el, hanem – a két- vagy többértelmű személyes névmásokkal – azt is eldönthetlenné teszi, hogy ki beszél a versben. Az a gondolat, hogy Eliot költészete „személyesnek” is tekinthető, tovább tágítja a Berryman személyességfelfogásáról alkotott képet. Úgy tűnik, Berryman szerint minden vers – így például Eliot *The Love Song of J. Alfred Prufrock* (*J. Alfred Prufrock szerelmes éneke*) című költeménye is – „személyes”, amely általában az emberi lét problémáit tárja elénk. A különböző verseket mindössze az különbözteti meg egymástól, hogy más költői eszközökkel közelítenek a tárgyukhoz.

Ha az értelmezésekben nem követjük szigorúan a vallomásos olvasatokat, Berryman költészetének és poétikai gondolkodásának olyan vonatkozásai tárulhatnak fel előttünk, amelyek máskülönben rejtve maradnának. Láthatóvá válhatnak például a finom átmenetek Eliot „objektív” és Berryman „vallomásos” lírája között, ami segíthet árnyalni a költészet „személyességéről” és „személytelenségéről” alkotott elképzeléseinket is. Ezzel egyúttal új megvilágításba kerülhetnek a különböző poétikai törekvések közötti hasonlóságok és különbségek. Az sem szükségszerű, hogy Berryman verseit a többi „vallomásosnak” titulált költő verseivel állítsuk párhuzamba – többek között ezért foglalkozom dolgozatomban Rilke, Yeats, Eliot és Whitman hatásával. A hatástörténeti kapcsolatok feltárása nemcsak Berryman költészetének megértéshez szolgálhat adalékokkal, hanem az amerikai irodalomtörténet

költőiskolák és költőnemzedékek köré szerveződő narratíváját is segíthet másként látni és láttatni.

A komparatiztikai kitekintések tovább tágítják a kutatás költészettörténeti és -elméleti horizontját. Amint arra több, a dolgozatban hivatkozott szerző rámutat, a magyar és az amerikai költészet tendenciái között érzékelhetők bizonyos hasonlóságok. A magyarországi recepcióban az amerikai vallomásos költők, illetve Berryman szövegeit József Attila és Radnóti Miklós verseihez hasonlítják. Ezek az összevetések az amerikai vallomásos költészet fogalmából indulnak ki, és elsősorban az életrajzi kontextus mentén kötik össze a különböző életműveket. Berryman verseinek újraolvasása nyomán azonban más magyar költők szövegei is eszünkbe juthatnak. Így a komparatiztikai fejezetek is azt igazolják, hogy a vallomásos olvasatok szempontjai esetlegeseek; Berryman versei olvashatók az amerikai vallomásos költészet diskurzusán kívül is.

Kutatásaim során arra törekedtem, hogy Berryman verseinek és a vallomásos költészet fogalmának példáján megkérdőjelezzek és újragondoljak egy megszokott befogadási sémát. Mindezt annak reményében, hogy felvetéseim és következtetésem további kutatások számára is tanulságosak lesznek. A dolgozat talán nemcsak más „vallomásosnak” *címkézett* amerikai költő – pl. Robert Lowell, Sylvia Plath, Anne Sexton stb. – verseinek újraolvasásához szolgálhat támpontokkal, de költészetelméleti és -történeti hozadéka is lehetnek.

2. DR. OSZTROLUCZKY SAROLTA OPPONENSI VÉLEMÉNYE

Opponensi vélemény

Branczeiz Anna *Címkézés helyett kritikai olvasat – A személyesség mintázatai John Berryman költészetében és poétikai gondolkodásában, komparatív kitekintésekkel* című, nyilvános vitára benyújtott doktori értekezéséről

Branczeiz Anna doktori disszertációját, ahogy arra már a munkahelyi vitán is utaltam, kiváló szakmunkának tartom, amely messzemenően megfelel a műfaj kritériumainak, sőt – mivel témaválasztása miatt minden bizonnyal itthon is széles körű szakmai érdeklődésre tarthat számot – publikálásra is alkalmas szövegnek gondolom. A doktorjelölt disszertációban eszközölt változtatásai, amelyek részben a munkahelyi vitán elhangzott kritikai észrevételek hasznosításáról, részben az újraolvasásból következő továbbgondolás eredményességéről tanúskodnak, tovább emelték az írásmű színvonalát. Jelen bírálatomban kevésbé veszem újra számba a már korábban opponált és a jelölt által változatlanul hagyott szövegrészeket, inkább az említett változtatásokra és az új vagy újraírt fejezetrészekre összpontosítok.

Az értekezés tárgyát, elméleti és módszertani előfeltevéseit vizsgáló fejezet átdolgozáson esett át. Az a tény, hogy a disszertáció a „vallomásos költők” közül csak Berryman alkotásaival foglalkozik, az értekezés mostani változatában komolyabb indoklást kapott. Nemcsak az az érv akceptálható, miszerint az amerikai, illetve az ő terminológiájukat átvett irodalomtörténetek által „vallomásos költőkként” aposztrofált szerzők életművének bevonása meghaladta volna a doktori kutatás kereteit, de annak tudatosítása is fontos, hogy az értekezés problémafelvetése nem előzmény nélküli, hiszen – ahogy a jelölt rámutat – „az utóbbi években több olyan munka is megjelent, amely kiszakítja az egyes »vallomásos« költőket a csoportból, és új kontextusba helyezi műveiket, ezzel vitatva a »vallomásos költészet« ideáját.” (Vö. Brendan Cooper: *Dark Airs: John Berryman and the Spiritual Politics of Cold War American Poetry*, Oxford and Bern, Peter Lang, 2009., Philip Coleman: *John Berryman's Public Vision: Relocating the Scene of Disorder*, Dublin, University College Dublin Press, 2014.) A disszertáció témakijelölése tehát harmonizál a kitűzött elméleti kérdésfeltevésével, miszerint ha a vallomásos költők csoportján belül rá lehet mutatni az egyes szerzők poétikai különeműségére, illetve az egyes szerzők életművén belül is felfedezhető ez a poétikai sokarcúság/sokhangúság, akkor „tisztán” irodalmi szempontok alapján aligha különíthető ki ez a költői csoportosulás saját kortársi kontextusából, illetve irodalomelméleti szempontból kérdéses a létjogosultsága a vallomásosság fogalmának.

A Berryman-kultusz recepció generáló szerepének megemlítése szintén új elem a disszertációban. A kultikus olvasatok életrajzi és lírai én-t egymásra vetítő, pszichologizáló mechanizmusai, hasonlóan a vallomásos olvasatok sematizáló attitűdjéhez, hajlamosak összerosni a különböző poétikai stratégiák szerint felépített szerzői szövegeket. A disszerens ezzel szemben a Berryman-életmű poétikai heterogenitását, a személyesség eltérő poétikai mintázatait igyekszik felmutatni, ami indirekt módon is megkérdőjelezi a vallomásos olvasatok egyneműsítő szándékát.

Bár a munkahelyi vitára leadott opponensi vélemény megírásakor nem éreztem problémának, hogy a doktorjelölt magyar nyelven, illetve saját vagy mások műfordításait használva ír az eredetileg angolul megjelent versekről, az értekezés aktuális változatában felhozott érvek kapcsán most mégis tennék egy észrevételt.

A 6. oldalon olvasható, nyelv és interpretáció összefüggéseit érintő argumentáció így szól: „Mivel Berryman esetében többnyire narratív költeményekről van szó, néha azt tartottam célra vezetőnek, ha a versek tartalmát értékelem, és ebből vonok le következtetéseket. Az eredeti szövegre abban az esetben támaszkodom, ha olyan jelentős az eltérés a magyar változathoz képest, amely alapvetően befolyásolja az értelmezést, vagy ha ezt a szoros olvasat indokoltá teszi.” (6) Meglátásom szerint e két mondat háttérben az az alapvető líraelméleti előfeltevés húzódik meg, hogy létezik olyan irodalmi alkotás, s ezek elsősorban az epikus vagy narratív szövegek volnának, amelyek esetében többnyire indifferens, hogy az eredeti nyelven vagy fordításban olvassuk-e azokat, s hogy a narratív líra alkotásai is jobbra ebbe a szövegcsoporthoz tartoznak; vagyis, hogy létezne a „formától”, a nyelvtől függetleníthető „tartalom”. Nem túldimenzionálva az értekezés ezen (rejtett) állásfoglalásának problematikusságát jelzem, hogy nézeteim szerint egy irodalmi szöveg esetében a „tartalom” nemigen választható külön a „formától”, az mindig nyelvileg beágyazott; olyan történeti (pl. nyelvtörténeti/etimológiai), kulturális és intertextuális utalásrendszer, amely a maga komplexitását csakis az eredeti nyelven képes közölni (persze, csak ha van olvasó, aki erre a közlésre fogékony), legyen a fordítás mégoly pontos vagy költői is. Mivel a jelölt a versek szoros olvasása során számos alkalommal nyúl vissza az eredeti, angol nyelvű szövegekhez, s értelmezései éppen azt igazolják, hogy az irodalmi mű nyelvi beágyazottsága evidens számára, érdemes volna a dolgozatban is inkább ezt a szemléletmódot hangsúlyozni, és a „tartalomra” vonatkozó utalást elhagyni, mert a fogalomhasználat óhatatlanul a „tartalom” és a „forma” hamis dichotómiáját juttathatja az olvasó eszébe.

Az átfogó líraelméleti bevezetőt, melynek hiányát a disszerens azzal indokolja, hogy egy ilyen alapvetés azt a hamis látszatot keltené az olvasóban, hogy „Berryman költészetét meg lehet ragadni egyetlen, minden versre és kötetre érvényes szempontrendszer mentén”, a magam részéről nem hiányolom, mivel az értelmezésekhez kapcsolódó legfontosabb elméleti belátások a disszertáció vonatkozó fejezeteiben valóban megjelennek. Hozzá kell azonban tenni, hogy olyan szisztematikus líraelmélet, amely egy „minden versre érvényes szempontrendszert” mozgat, (szerencsére) nincs is. Tehát, ami egy ilyen bevezetőben megtehető volna, az legfeljebb annyi, hogy egy kurrens líraelmélet, például Culler 2015-ös líraelméleti monográfiájának (Jonathan Culler: *Theory of the Lyric*, Cambridge, Massachusetts és London, England, Harvard UP, 2015.) főbb téziseit ütközteti az adott Berryman-versek értelmezése során nyert tapasztalatokkal, s ezeket a belátásokat (kiegészítve a más elméleti szövegekből nyert tanulságokkal) egy nyitó/záró (al)fejezetben közli. Ugyanez, természetesen, így, az értekezés megfelelő fejezeteibe beépítve (elszörtan) is működik.

A *Bevezetés* második alfejezete (*Gúzsba kötve olvasni*) a (vallomásos költészet kifejezés helyett használt) vallomásos olvasatok szempontrendszerét és olvasásmódját igyekszik feltárni a témában megjelent fontosabb Berryman-monográfiák, kritikai életrajzok és egyéb, a szerző életművéhez kapcsolódó szakirodalmak vizsgálatával. Az életrajzi és a pszichologizáló értelmezések zsákutcáit számba vevő fejezet jól demonstrálja a címkéző olvasás vakfoltjait, és kellő megalapozást nyújt a más szempontokat mozgó újraolvasáshoz. A fejezetrész kisebb megfogalmazásbeli pontosításaira tett javaslataimat a disszerens elfogadta, a Lowell–Berryman összehasonlítást érintő észrevételem kapcsán pedig egy hosszabb, 5-6 oldalas kitérőt iktatott a fejezet szövegébe, amelyben azt a korábbi felvetését fejti ki részletesen, hogy miért tartja Lowell szövegeit „áteszőbbnek” Berryman verseinél.

Az *Élettanulmányokról* szóló bekezdések amellet érvelnek, hogy a kötet versei „önéletrajzok, retrospektív énelbeszélések”, míg Berryman *Álomdalok* című hosszúverse egy, „a dráma és a költészet határán álló szövegegyüttes”, melyben a történelem gyakorta nem narratív módon (megtörténtként), hanem történészként, színrevitelszerűen tárul elénk. Mindkét szövegnek megvan a maga történelmi referenciája, de míg Lowellnél a személyes élet(történet) áll a középpontban, Berrymennél a 20. századi történelmi krízisek inkább áttételesen, utalásszerűen kerülnek elő (pl. a *Tisztelgés Bradstreet úrhölgy* esetében), amit a pszichologizáló megközelítésmódot preferáló vallomásos olvasatok gyakorta figyelmen kívül hagynak. Az erről szóló bekezdés záró mondatai között logikai ellentmondást érzek: „Berryman számára Henry olyan, mint Bradstreet. Nem csupán az különbözteti meg őt a 17. századi költőnőtől, hogy kitalált figura, hanem az is, hogy ő a költő jelenében él.” Az első

mondat a két karakter hasonlóságát, míg a második a különbségüket hangsúlyozza, de nincs köztük olyan átkötés, amely feloldaná ezt a logikai feszültséget.

A dolgozat II. fejezetét a doktorjelölt szintén átdolgozta, amit a cím megváltoztatása is mutat: *A költő mint kritikus.* (eredetileg: *A szerző mint olvasó*) *A vallomásos olvasatok szempontjainak relativizálása Berryman önkomentárjaiban és költészeti tárgyú írásaiban.* Az első fejezet rész alfejezetként címet is kapott (II.1. *Berryman Berrymanról. A szerzői intenció figyelembevétel az értelmezésben mint lehetőség*). Ebben az alfejezetben a szerzői intenciót reprezentáló önkomentárokról és költészetelméleti meglátásokról is tartalmazó egyéb szerzői szövegekről és megnyilatkozásokról van szó, az ezek interpretációs applikálhatóságával kapcsolatos olvasói kételyeket igyekszik – immár meggyőzően – eloszlatni az újonnan betoldott szövegrész.

Egy ide tartozó, kisebb észrevétel: a fejezet elején a disszerens utal Petri György *Magyarázatok P. M. számára* című önkomentár-sorozatára, amelyet a Holmi adott közre két részletben, 2000 decemberében és 2007 áprilisában. A 37. oldalon tévesen szerepel, hogy ezeket Petri tette volna közzé. A költő 1992-ben diktálta le versmagyarázatait, és halála után Pap Mária küldte el azokat a Holmi szerkesztőségébe. Nem tudni tehát, hogy Petri a nyilvánosságnak szánta-e önkomentárjait (ez a kérdés amúgy Szabó Lőrinc esetében is felmerül: az ő versmagyarázatait monográfusa, Kabdebó Lóránt jelentette meg 1990-ben).

A T. S. Eliot- és a Berryman-féle személyesség-felfogás ellentétének látszólagosságára rávilágító II.3. alfejezetbe és a *Hangadók* című, a *Pszichédalok* hatástörténeti összefüggéseit feltáró (III.1.) alfejezetbe kisebb betoldásokat iktatott a doktorjelölt. Ez utóbbi kiegészítés a Yeats-hatást teszi még nyilvánvalóbbá.

A *Pszichédalokról* szóló fejezet után olvasható *Exkurzus – Eposzok az amerikai emberről. Történeti kitekintés Berryman két hosszúversének értelmezése elé* című szövegrész új eleme a disszertációnak, melyben a jelölt a *Tisztelgés...-ről* és az *Álomdalokról* írott értelmezését vezeti be az amerikai hosszúvers hagyománya felől közelítve. Az első öt oldalon (90–94.) hivatkozott elméleti és kritikai szempontok ismertetése után talán érdemes lenne beiktatni egy összegző/tisztázó bekezdést, amely kicsit „rendet tesz” az addig számba vett műnemi, műfaji és egyéb sajátosságok relevanciája terén (pl. kollázsszerűség vs. hosszúvers, eposzi, lírai és dramatikus vonások, szubjektivitás vs. objektivitás stb.), illetve summázza a disszerens saját álláspontját ezen sajátosságok Berryman két hosszúversében való megjelenésével kapcsolatban. Hegel drámai költészetről írott koncepciójának beékelését a 94. oldalon kissé motiválatlannak éreztem. Nem illeszkedik az addig hivatkozott, a 20. század második felében megjelent elméleti szövegek koherens kontextusába. (Lehet, persze, hogy

pont az említett szakirodalmak egyike hivatkozza Hegelt, de a disszertációban nincs erre utalás.) A Whitman-párhuzam, illetve a hosszúvers mint a modern eposz (az Újvilág eposzának) verstípusa (95–96.) megvilágító zárata az exkurzusnak.

Az *Álomdalokról* írt fejezet első felét a disszerens átdolgozta, pl. kihagyta belőle azt a részt, amelyben hosszasan írt a címről és a vallomásos olvasatokról, sőt egy-egy rövid elemző részt is, amelyek elhagyása feszesebbé tette a szövegrészt és egyértelműbbé a kérdésfeltevést, vagyis hogy Berryman legismertebb hosszúverse miként reflektál a 20. század háborús és társadalmi kríziseire (például a szovjet típusú diktatúrákra, a Vietnámi háborúra, a zsidóüldöztetésekre), és miként válik az amerikai álom abszurd valósággá, egyfajta rémálommá a műben. Betoldások is kerültek a fejezetbe, pl. egy-két bekezdésnyi szöveg a Kádár-versről (59. *Álomdal*) és a buddhista szerzetesek önégetésére utaló 162. *Álomdal*ról, melyek tovább árnyalják a 20. századi elnyomó rendszerekről szóló versrészletekről írottakat.

A disszertáció utolsó, *Ismerős idegen. Magyar költők és Berryman* című fejezetéből a jelölt – megfogadva a műhelyvita során elhangzott kritikákat – kihagyta a Ferencz Győző- és az Oravecz-fejezetet, míg a Csehy-fejezetet kicsit kibővítette, átdolgozta.

Az értekezés alcímével kapcsolatos észrevételemet a jelölt ugyancsak hasznosította, sőt a főcímet is kiegészítette a kritikai olvasat fogalmával, s így a két cím kombinációja már maradéktalanul lefedi a disszertáció problémafelvetését és témáját.

Összegzésként szeretném megismételni a bíráló bevezetőjében elhangzott, a disszerens tudományos teljesítményére és a dolgozat magas szakmai színvonalára vonatkozó, elismerő és méltató meglátásaimat, s mindezek alapján javaslom a doktori értekezés nyilvános vitára bocsátását és a tudományos fokozat odaítélését.

Budapest, 2023. október 31.

Osztrólczyk Sarolta

PhD, egyetemi adjunktus

PPKE BTK

Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet

3. DR. SZLUKOVÉNYI KATALIN OPPONENSI VÉLEMÉNYE

Branczeiz Anna:

Címkézés helyett kritikai olvasat –

*A személyesség mintázatai John Berryman költészetében és poétikai gondolkodásában,
komparatív kitekintésekkel*

Doktori értekezés

Témavezető: Dr. habil. Vöö Gabriella, egyetemi docens

Pécsi Tudományegyetem, PTE Irodalom- és Kultúratudományi Doktori Iskola

Bírálat

Bevezetés

Örömmel olvastam Branczeiz Anna disszertációját, amelyet végiggondolt, alaposan kikutatott, jól megírt, sőt több szempontból hiánypótló és innovatív munkának tartok. A dolgozat a huszadik század közepének egyik fontos amerikai költője, John Berryman újraértékelésére tesz kísérletet, pontosabban a szerző angol nyelvű szakirodalomban már megindult újraértékelését integrálja annak magyar recepciójába, kiegészítve azt jó néhány korábban kevés figyelmet kapott vers elmélyült értelmezésével. Branczeiz meggyőzően bizonyítja fő tézisért, amely szerint leegyszerűsítés kizárólag vallomásos költőként olvasni Berrymant, és izgalmas történeti, illetve komparatiztikai szempontú alternatívákat kínál az életmű interpretációjára. Érvelése során nemcsak a magyar irodalomkritika Berrymanról alkotott képét korszerűsíti, hanem a nemzetközi kutatásokhoz is több jelentős észrevétellel járul hozzá. A dolgozat a doktori értekezésre vonatkozó tartalmi és formai követelményeket magas szinten teljesíti, ezért előljáróban szeretném jelezni, hogy a disszertációt nyilvános vitára alkalmasnak találom, és javaslom a jelöltnek a doktori fokozat odaítélését. Opponensként kötelességem azonban felhívni a figyelmet a szöveg problémás mozzanataira, ezért az alábbi részletes bírálatban ezekre is kitérek, bízva benne, hogy észrevételeim hasznosulnak egy majdani könyvváltozat kidolgozása során.

Szerkezet és általános értékelés

Branczeiz Anna világos szerkezetbe rendezve tárgyalja témáját. A *Bevezetés*ben felvázolja a szükséges alapismereteket; majd részletesen megindokolja célkitűzését, miszerint meg kívánja haladni annak elterjedt irodalomtörténeti gyakorlatát, hogy John Berrymant kizárólag vallomásos költőként olvassuk; végül röviden tájékoztatja az olvasót a disszertáció logikai ívéről. *A költő mint kritikus* című második fejezetben Berryman szerzői intencióit és ars poeticáját tanulmányozza a szerző saját műveit, illetve más költőket – elsősorban T. S. Eliotot – értelmező írásai és nyilatkozatai alapján, ami mind Berryman versei, mind pedig az ezeket tárgyaló szakirodalom erős önéletrajzi aspektusa miatt indokolt. Az értekezés leghosszabb, harmadik fejezete, a *Berryman köteteinek és verseinek kritikai olvasata* időrendben halad. Branczeiz az 1948-as *The Dispossessed* című kötet *The Nervous Songs* című ciklusát – amelyet *Pszichédaloknak* fordít – világirodalmi megközelítésben, Yeats és Rilke munkájával összevetve olvassa; az 1956-ban megjelent *Homage to Mistress Bradstreet* (szintén Branczeiz fordításában: *Tisztelgés Bradstreet úrhölgy előtt*), illetve az 1964 és 1969 között több kötetben publikált *Álomdalok* hosszúverseit az amerikai közösségi tudatot artikuláló hosszúvers történeti kontextusában elemzi; végül az 1970-ben kiadott *Love & Fame* (az értekezésben: *Szerelem & hírnév*) kapcsán az önértelmezés, ars poetica és recepció bonyolult viszonyrendszerét igyekszik fölterképezni. A negyedik fejezet *Ismerős idegen* címmel visszatér a második fejezetben már használt komparatiztikai módszerhez, ám ezúttal kifejezetten a magyar párhuzamokra koncentrálna: Csehy Zoltán, Petri György és Rakovszky Zsuzsa példáin keresztül vizsgálja részben Berryman magyar recepcióját, részben pedig az amerikai költő lírája kapcsán a korábbi fejezetekben már fölvetett költészetelméleti kérdések alakulását az utóbbi néhány évtized magyar irodalmában. A zárófejezet rövid konklúzióját követő *Irodalomjegyzék* felhasználóbarát módon csoportosítva sorolja fel a felhasznált, illetve a szélesebb körű elsődleges forrásokat és szakirodalmat, kiegészítve azt a *The Ball Poem* Függelékben közölt szövegével és három fordításával.

A disszertáció hiánypótló értékét az adja, hogy tudomásom szerint nincs még könyv terjedelmű, magyar nyelvű tudományos mű, amely Berryman költészetét tárgyalná. Ferencz Győző *The poetry of John Berryman: the multiplied personality and the poetic self* című disszertációját angolul írta, ráadásul még 1981-ben, így a magyar nyelven tájékozódó olvasó Berrymanról a versfordításokon túl eddig csak rövidebb tanulmányokból, illetve könyvfejezetekből alkothatott, szükségképp meglehetősen töredékes képet.

A dolgozat további erénye, hogy átfogó Berryman-portréját igen korszerű módon, a legfrissebb szakirodalommal összhangban rajzolja meg. A „vallomásos költészet” kezdetektől sokat vitatott fogalmát először főleg Sylvia Plath kapcsán kérdőjelezték meg a kritikusok,¹ az utóbbi pár évtizedben azonban már a sokszor legvegytisztábban vallomásosnak tekintett Anne Sexton kapcsán is felmerült az álláspont revíziójának igénye². Ennek a megközelítésnek Berryman esetében fontos mérföldköve a *Bevezetésben* is kiemelt két monográfia Brendan Cooper (2009) és Philip Coleman (2014) tollából, tehát az általuk kijelölt nyomvonalon haladó disszerens a magyar olvasók számára valóban a tudomány jelenlegi állása szerinti legteljesebb Berryman-értelmezést teszi hozzáférhetővé, és ennek keretei közt indirekt módon még a vallomásos költőként értett szerző képét is kirajzolja, miközben ezzel az állásponttal vitába száll.

Szintén érdeme az értekezésnek, hogy az angol nyelvű szakirodalom közvetítésén túl – a doktori disszertáció követelményeivel teljes összhangban – nemzetközileg is értékelhető, egyéni eredményekre jut egyes versek és ciklusok értelmezésében. Különösen figyelemre méltó a *The Nervous Songs* világirodalmi, valamint a *The Ball Poem* magyar fókuszú, alapos elemzése. Az angol nyelvű irodalomkritika hajlamos a többi nyelv irodalma iránti vakságra vagy jobb esetben felületességre, ezért a Rilke-inspiráció részletes és meggyőző kifejtését tartom Branczeiz egyik legkomolyabb teljesítményének.

A disszerens másik fontos eredménye metodológiai jellegű: ez a magyar műfordítások intenzív és konstruktív használata a versek értelmezése során. Ezt mind elméletileg, mind gyakorlatilag jelentős innovatív gesztusnak gondolom. Branczeiz ugyanis nem egyszerűen a magyarul elérhető Berryman-fordításokra szorítkozik, sem pedig azokat többé-kevésbé figyelmen kívül hagyva fejt ki nemzetközileg vállalható, saját álláspontját, hanem a magyarul megjelent Berryman-fordításokkal éppúgy párbeszédbe elegyedik, mint a költő magyar nyelvű tudományos recepciójával, és ahol szükséges, remek saját műfordításokkal egészíti ki a már létező magyar nyelvű Berryman-corpust. Vagyis ahogy ezt egykori kedves doktori témavezetőm, Kálmán C. György nyomán ezt explicite meg is fogalmazza: „a célkultúra perspektívájából” (p. 7) artikulálja Berryman-értelmezését. Ez részben azért dicséretes megközelítés, mert összhangban van az utóbbi néhány évtizedben önálló diszciplinává vált fordítástudomány szemléletével, amelynek keretei között számos szerző az „eredeti” és a „fordítás” hierarchikus viszonya helyett egyre inkább a forrás- és célnyelvi szöveg

¹ Ld. pl. M. D. UROFF, Sylvia Plath and Confessional Poetry: A Reconsideration, *The Iowa Review*, 8. évfolyam, 1. szám (1977 tél), 104–115.

² Ld. pl. Jo GILL, Anne Sexton and Confessional Poetics, *The Review of English Studies, New Series*, 55. évfolyam, 220. szám (2004. június), 425–445.

egyenértékűsége sőt akár az utóbbi primátusa mellett érvel.³ Emellett realizstikus, hiszen a magyar nyelvű olvasó Berryman-képe – amelynek átformálása a dolgozat célja – javarészt vélhetőleg a magyar nyelvű Berryman-versfordításokon alapul. Legfőképp pedig azért örülök Branczeiz módszertanának, amely teljes versek fordítását vonja be a disszertáció főszövegébe, mert ezzel frappáns és gyakorlatias választ ad a műfordítás alulértékelttségének problémájára az irodalomtudomány akadémiai berkeiben. (A probléma tudományometriai vetületéről Kutasy Mercédesz írt pár évvel ezelőtt az *Élet és Irodalomban*.⁴) A helyi szabályzat ugyanis a disszertáció nettó terjedelmét 9 és 5 szerzői ív, azaz kb. 135 és 225 oldal között szabja meg.⁵ A disszerens nettó 204 oldalas értekezése tehát egyszerre demonstrálja, hogy a főszövegben szereplő fordításokat leszámítva is bőven van elég mondandója a minimumkövetelmény teljesítéséhez, valamint azt, hogy tudományos megállapításait a műfordítások nélkül nem érdemes vagy egyáltalán nem is lehet megfogalmazni.

A dolgozat leginkább vitatható részének a negyedik fejezetet érzem. A Csehy, Petri és Rakovszky műveire fókuszáló egyes elemzések önmagukban többé-kevésbé rendben volnának, a három téma egy fejezeten belül viszont meglehetősen esetleges gyűjtemény hatását kelti. A disszerens egy félmondattal intézi el, hogy Csehy két Berryman-hommage-a közül miért csak az egyiket elemzi („a *John Berryman gasztronómiája* a zenei a zenei hivatkozások miatt gazdagabb, merészebb szöveg, és több értelmezői szempontot vet fel az amerikai költő műveivel összefüggésben, mint a *Feljárat a Berryman-tanszékre című költemény*”, 166), ami a teljes értekezés arányait tekintve nem tűnik elégséges magyarázatnak. A következő alfejezet elején a szerző maga is elismeri, hogy „Petri vélhetőleg nem találkozott Berryman verseivel, vagy ha mégis, nem ismerte behatóan az amerikai költő életművét, poétikai gondolkodását” (175), így az egyébként izgalmas párhuzam Petri és Berryman között kevésbé meggyőző a Berryman magyar fogadtatástörténetét tárgyaló fejezet részeként, mint eredeti, önálló cikk formájában lehetett (ld. 592. lábjegyzet). Ebben a részben legjobban a Rakovszky *Hangok* című ciklusáról szóló alfejezet sikerült, amely szépen visszaköt az értekezés korábbi világirodalmi fejezeteihez: „A szakirodalomban leginkább Eliot verseivel állítják párhuzamba Rakovszky szövegeit. A *Hangok* címe ugyanakkor Rilke ciklusát, koncepciója pedig Berryman verseit idézheti.” (198), és ilyen értelemben szerencsés lezárása

³ Ennek kezdeteiről ld. pl. KLAUDY Kinga, *A fordítás elmélete és gyakorlata angol / német / francia / orosz fordítástechnikai példatárral*, Budapest, Scholastica, 1994, 79.

⁴ Ld. KUTASY Mercédesz, A műfordítás és a tudomány, *Élet és Irodalom*, LXV. évfolyam, 36. szám (2021. szeptember 10.) <https://www.es.hu/cikk/2021-09-10/kutasy-mercedesz-a-muforditas-es-a-tudomany.html>

⁵ Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Irodalom és Kultúratudományi Doktori Iskolája, fokozatszerzéssel kapcsolatos követelmények. <https://btk.pte.hu/hu/irodalom-kultura-doktori/fokozatszerzessel-kapcsolatos-kovetelmenyek>

a dolgozat egészének. Ezzel együtt sem áll össze koherens érveléssé a három eltérő módszertanú olvasat három igen eltérő habitusú költő műfajilag is különböző szövegeiről.

Az értekezés jövőendő könyvváltozatában – amelynek elkészülését lelkesen várom – ezt a fejezetet mindenképp radikális átdolgozásra javasolnám. A disszertáció java részére jellemző komparatistikai szemlélet miatt indokolt lehet megtartani, ebben az esetben azonban kiegészítésre szorul. Egyrészt nemcsak Berryman költői, hanem magyar irodalomtörténeti recepciója is megérdemelne egy szisztematikus (al)fejezetet; az erre vonatkozó megjegyzések most a szövegben és a hivatkozásokban szétszórva lelhetők csak fel. Másrészt a magyar költők Berrymanre reflektáló szövegei nem olyan számosak, hogy ezek teljes körű áttekintése meghaladná az észszerű terjedelmi korlátokat. A *Bevezetés*ben Branczeiz által említett három szerző „Géher István, Györe Balázs, illetve Orbán Ottó.” (7) Berrymanre utaló műveinek elemzésén túl illene reflektálni Ferencz Győző *Késő dal: A fordító panasza*⁶ című versére is, amely így kezdődik: „Ma Brontë, holnap Berryman, / Vagy holnap Berryman, ma Brontë; / A helyzetemen, végtére, ront-e / Ha holnapután senki sem?” Főképp, mivel az ironikusan fájdalmas alcím és a „Magamba éljem bele magam” sor egyaránt az önéletrajzi én – olvasó – szerző – irodalmi szerepjáték közti bonyolult viszonyrendszernek azt a problematikáját sűríti magába, ami Ferencz Győző későbbi költészetének visszatérő témája, és Branczeiz értekezése szerint Berryman életművében is az egyik legizgalmasabb kérdés. Továbbá a közvetlen hatás részletesen dokumentált – Branczeiz is több ponton hivatkozta –, így tehát szembetűnően hiányzik egy egyébként magyar fókuszú fejezetből annak elemzése, hogyan hathatott Berryman Ferencz Győző verseire (a fent említett darabon kívül például minimum a *Szakadás* című kötet utolsó két ciklusára).

Részletkérdések

A *Címkézés helyett kritikai olvasat* összességében szerencsésen párosítja a tudományos precizitást az olvasóbarát stílussal. A dolgozat egészét illető észrevételeim után konkrét szöveghelyekre vonatkozó megjegyzések következnek, amelyeket három csoportba rendeztem. Az első csoport érvelési vagy az érvelést befolyásoló stilisztikai problémákra hívja fel a figyelmet; a másodikban Branczeiz Anna többségében kitűnő saját fordításainak néhány mozzanatát kifogásolom, épp mivel az értelmezésekben kiemelt szerep jut a műfordításoknak; a harmadikban pedig valószínűsíthető elgépeléseket gyűjtöttem össze. Ez utóbbi lista csak a már említett könyvváltozat előkészítését hivatott szolgálni, ezért felolvasása fölösleges, és a

⁶ FERENCZ Győző, *Késő dal = Omlásveszély*, Budapest, Szépirodalmi, 1989, 48.

másik két csoportból is csupán néhány tételre érdemes válaszolni a nyilvános védésen, mert a többi probléma egyszerű pontosítással vagy kiegészítéssel megoldható. A felolvasásra szánt, illetve választ igénylő megjegyzéseket aláhúzással emelem ki.

Az érvelést befolyásoló megjegyzések

- 1) A „Lowell és Berryman versei mellett vallomásosnak tekintették Theodore Roethke (1908–1963), Randall Jarrell (1914–1965), Anne Sexton (1928–1974), illetve Sylvia Plath (1932–1963) költészetét is.” (12) mondatban az általános alany („tekintették”) hivatkozás nélkül pongyolán hat. Kikre hivatkozva állt össze épp ez a névsor? Miért hiányzik belőle pl. W.D. Snodgrass, Allen Ginsberg vagy Adrienne Rich, akiket szintén gyakran említenek a vallomásos irányzat kapcsán?
- 2) Az „unseen and all-seeing” (24) kifejezés értelmezésekor nem annyira a kisfiú perspektívája igényel magyarázatot, sokkal inkább az, hogy ez „az Istenre vonatkozó szófordulat”. Itt javaslom lábjegyzetben feltüntetni ennek az értelmezésnek a forrását, ami lehet például a 17. századi puritán Matthew Newcomen *The All-Seeing Unseen Eye of God* című prédikációja.
- 3) A 110. lábjegyzet vége egy magyar forrás elemzését így zárja: „Úgy vélem, ez a gondolat a nemzetközi diskurzusra is érvényes.” (32) Ezt az általánosítást vagy jobban alá kellene támasztani nemzetközi forrásokkal, vagy elhagyni javaslom.
- 4) Az *Álomdalok* 1969-es kiadásának előszavát elemezve Branczeiz megállapítja, hogy „az előszó szövege is azt jelzi, hogy a megértés kulcsa nem abban a kérdésben rejlik, vajon biztosan tudjuk-e ki beszél és ki írja az *Álomdalokat*. Az első mondata ráadásul azt sejteti, hogy címével magát alakítja a szöveg” (46). Itt az „első mondata” mintha az előszó egészére vonatkozna, holott az állítás inkább az idézett részének, azaz az előszó záró bekezdésének első mondatára vonatkozna.
- 5) „Berryman szövegei ugyanis a Horváth-féle értelmezések relativizálhatóságára irányítják a figyelmet. Ezt bizonyítják többek között a Labda-versről megfogalmazott gondolatai is:” (53) Itt a főszövegben homályos marad, és csupán a lábjegyzetből derül ki, hogy az implikált E/3 birtokos John Berryman vagy Horváth Rita.
- 6) Branczeiz szerint Yeats verse, „az Aggodalmi a táncoló fiatal lány dala” (72), ellentétben Géher István értelmezésével, aki azt a ciklus másik szereplője, Crazy Jane dalaként fordítja. Az angol szöveg szerintem mindkét interpretációt lehetővé teszi, és a disszerens érveléséből nem derül ki, hogy az utóbbit miért tartja elvethetőnek.

- 7) A III.1. A) alfejezet „Szenvedélyes és még szenvedélyesebb szintaxis. Yeats és Berryman” címét adó kifejezés, a „szenvedélyes szintaxis” Yeats teljes életművére vonatkoztatható, ehhez képest ez a szakasz egyetlen ciklust elemez részletesen. Jól gondolom, hogy ez a ciklus, a *Szavak talán zenére az örült alakok monológjai* miatt is kerül párhuzamba a *Pszichédalokkal*? Ha igen, akkor ezt a hasonlóságot szerencsés volna explicitebbé tenni.
- 8) A III.1. C) „Lírai jellemrajzok. Karakterábrázolás a Pszichédalokban” alfejezet a drámai monológ számos attribútumát elsorolja – pl. „Berryman a csend, a hallgató fél szólására is figyelmet fordít. A versekben körvonalazott beszédhelyzetek árnyalják a beszélők pszichológiai jellemrajzát” (79) –, magát a műfajt azonban nem említi. Miért?
- 9) *A fiatal nő dala* elemzése szerint „A múlt idejű reflexió (‘szerettem’) egyszerre vonatkozhat ’T.’-re (a férfira) és a fiatal nőre is.” (88) Ez a magyar fordításra igaz, az angol szövegben viszont nincs kétértelműség, ott az „I did” az előző mondatra visszautalva egyértelműen a fiatal nő viszonyát írja le saját testéhez.
- 10) A 410. lábjegyzet (122) rövidebben idézi a verset angolul, mint a főszöveg magyarul.
- 11) A III.1. C) alfejezet a *Pszichédalok* 9 verséből 3 fordítását közli. Tervezi a disszerens a többi 6 vers lefordítását is? Örömmel olvasnám.
- 12) Az „it [is] more unimaginable than Alice’s third volum-eee” idézethez hiányzik egy lábjegyzet, mert a 162. *Álomdal*ról volt ugyan már szó, de az előző alfejezet végén, az olvasónak tehát nem egyértelmű a kapcsolat.
- 13) A III.3. B) alfejezetben ez olvasható: „A háborús krízisek, az erőszak borzalmaiból azért nehéz elbeszélni, mert kizökkennek a valóságból, és megragadhatatlannak tűnnek azokkal a szavakkal, amelyeket addig használtunk.” Ez a megfogalmazás erősen emlékeztet a traumakutatás egyik freudi alaptételére, amelyet Cathy Caruth gondolt tovább, és amely szerint a trauma lényege a felfoghatatlanság.⁷ Itt a traumakutatás szakirodalmára miért nem tér ki egyáltalán az értekezés? Érdeemes volna tisztázni, mit tekint a trauma és a krízis közti különbségnek.
- 14) Nem világos, kire vonatkozik a névmás itt: „az nem tud mit kezdeni” (128). Helyesebb lenne talán így: „a beszélő nem tud mit kezdeni”.

⁷ Ahogy Cathy Caruth fogalmaz: „the breach in the mind’s experience of time, self, and the world”. Cathy CARUTH, *Unclaimed Experience: Trauma, Narrative and History*, Baltimore & London, The John Hopkins University, 1996, 4.

- 15) Ugyanezen az oldalon a „harmadik személybe vált” (128) megállapítást olyan idézet követi, amelyben E/1-ből Tbsz/1-be vált az alany. Itt érdemes volna idézni a megelőző pár sort is, amire a megállapítás ténylegesen vonatkozik.
- 16) A Berryman-novella elemzésében a „tudni vélik, ki a ’zsidó’” (140) problematikájához Füst Milánon kívül szintén releváns forrás lehet Szép Ernő, aki A zsidóságról című esszéjében így ír: „Mindenki tudja, hogy zsidó vagyok, csak én nem.”⁸
- 17) A 220. Álomdal rasszizmusra koncentrázó elemzésében megérdemelne egy lábjegyzetet a „whiteface” (144, 502 lábjegyzet), mert a magyarul semleges „megpróbálunk / fehérek lenni. (143) fordításból nem derül ki a „blackface”, azaz a feketére maszkírozott fehér komikusok gyakorlatának szarkasztikus kiforgatása a versben.
- 18) A „climb into a pulpit & confess” (161, 569. lábjegyzet) sor értelmezésében érdemes lenne kitérni a gyóntatószék / szószék, gyónás / prédikálás ellentétekre, ami épp az értekezés egyik fő gondolatát – a vallomások és a közösségi természetű líra – sűríti egyetlen erős paradoxonba.
- 19) A disszerens a My Special Fate című verssel kívánja illusztrálni, hogy a Szerelem & hírnév kötetben „még feltűnőbb a szövegek prózaisága, ha nem jelöljük a vers- és strófatöréseket”, de épp az idézett részlet 8 sorából 5 jambikus pentameter, ami az angol költészet legelterjedtebb verssora, a maradék három pedig szintén jambikus, csak rövidebb.
- 20) A IV. fejezet elején ezt írja: „Petri György, Tandori Dezső és Oravecz Imre köteteihez kötik azt a szemléletváltást, amit az amerikaiaknál John Berryman neve is fémjelez. A magyar költőhármakapcsán a radikális szubjektumfelfogást és a nyelvkritikai attitűdöt hangsúlyozza a szakirodalom, ami bizonyos mértékig az amerikai költő verseire és poétikai gondolkodására is érvényes.” Berryman nyelvkritikai attitűdjét azonban az értekezés eddig nem fejtette ki módszeresen.
- 21) A dolgozat szerint Csehy „túlesztétizálóan fennkölt stílusban ír a végtelenül egyszerű ételekről” (174), holott a spanyol madár, a saltimbocca vagy akár a kocsonya egyáltalán nem egyszerű ételek.
- 22) „A Hangok monológjait akár egy színpadon is elő lehetne adni.” (185) Anekdotikus kiegészítés, hogy szerencsém volt részt venni az Eötvös Collegium Drámakörének

⁸ SZÉP Ernő, A zsidóságról, *Holmi*, 24. évfolyam, 12. szám (2012/12), 1454–1464.
<https://www.holmi.org/2012/12/szep-erno-beszegesek-a-joistennel>

előadásában, amikor – ha jól emlékszem, kétezerben – valóban színpadra vittük a ciklus több darabját, majd Rakovszky Zsuzsával beszélgettünk a versekről.

Az angol szövegek disszerens által készített fordításával kapcsolatos megjegyzések

- 1) A Rosenthal-idézet fordításából (12. oldal, eredeti: 39. lábjegyzet) kimaradt a „hard not to think of” kifejezés, pedig a vallomásos költészet fogalmát kritizáló értekezés szempontjából fontos jelezni, hogy Rosenthal maga is kezdetektől fogva fenntartásokkal kezeli a saját értelmezését (erre amúgy a 15. oldalon a disszerens is reflektál).
- 2) „A vallomás szerintem valami olyasmi, amit egy bizonyos helyen egy papnak teszel.” (47) pontatlan fordítás; Berryman itt egyértelműen a gyóntatószékről beszél: „I understand the confessional to be a place where you go and talk with a priest.” A magyar és angol szóhasználat közti eltérést javaslom inkább egy lábjegyzetben feloldani.
- 3) A „szakadatlan inkvizíció” (60) félrevezető anglicizmus. Magyarul az inkvizíció egyértelműen a spanyol inkvizíciót idézi meg,⁹ „szigorú vallatás” értelemben archaikus; míg angolul általánosabb értelmű, kicsit kevésbé erőszakos szemantikájú szó az „inquisition”. Lehetne pl. faggatásnak fordítani.
- 4) A „sprawling on a pin” fordítása kapcsán a disszerens azt állítja, hogy „egy eltaposott bogár is az eszünkbe juthat” (63), amit szerintem a „pin” szó kizár, hiszen az egyértelműsíti, hogy a rovarra feltűzték valamire.
- 5) A „[t]öbbször is meg lehet közelíteni csak ezt az egy problémát, az érzelmek működésének kifejezését.” fordításban rossz helyre kerül a hangsúly. A „the only problem” arra utal, hogy Berryman szerint egyetlen probléma létezik: az érzelmek működésének kifejezése, ami többször is megközelíthető.
- 6) A *megkínzott lány* dala fordítása és értelmezése arra épül, hogy a beszélő „a múlt eseményeit” (84) idézi fel utólag, már a helyzetből kiszabadulva; szerintem azonban a „Sokat kellett ma ott lennem” sor inkább azt sugallja, hogy a lány továbbra is a bántalmazó helyzet fogja, csak kínzása helyszíne más, mint a szállása, de az abúzus jelen időben is rendszeresen megtörténik. Eszerint szerencsésebb fordításnak tartanám a „Kicsivel utána nem mondhattam” (84) helyett, hogy „Hamarosan meg se tudtam volna mondani”. Ennek megfelelően „A felütés a megszólalás bizonytalanságát

⁹ Ld. az *Értelmező Kéziszótár* szócikke, <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/i-i-31843/inkvizicio-32378/>

sejteni...” (85) kezdetű elemzést ki kellene egészíteni annak harmadik lehetőségével, hogy az elbeszélés nem retrospektív.

- 7) Ugyanebben a versben a „throw a switch” fordítása „egy suhintás”, és a vesszővel verés képe ugyan nem idegen a szöveg által leírt helyzettől, de nem szabad elfelejteni, hogy itt idiómáról van szó, ami egyszerűen annyit jelent, hogy „be- vagy kikapcsol egy gépet”, és ez szintén durván releváns lehet a versszituációban.
- 8) A Tisztelgés Bradstreet Úrhölgy előtt 9. darabjának fordításában a „deszkalapok, dobozok, hordók enyésznek, / házak épülnek” (110) igéje szerencsétlen választás, mert az enyészet pusztulást implikál, holott itt a felsorolt alapanyagok épp beépülnek az új városokba, ami pont ellentétes irányú folyamat.
- 9) Az Adrienne Rich-idézetben „a sátáni csábítás és az isteni kiigazítás bensőséges puritán drámájának” (118) fordításánál a „bensőséges” szó helyett jobbnak tartanám a neutrálisabb „ismerős” szót, mivel Rich leírása a biblikus kliséről nem feltétlenül dicséret.
- 10) „Jobb lenne harcolni a sárkánnyal, / amelyiket megtanítottak” (125) – az „amelyiket” helyett szerencsésebb volna az akit / amit / amelyet vonatkozó névmások valamelyike, hiszen az „amelyiket” azt sugallná, hogy több sárkány közül lehet választani, és itt másról van szó.
- 11) A 60. *Álomdal* fordításában a „mos peoples gonna lose” (130) fordítása „a legtöbb ember elvész’ majd”. Mivel ez a „Who gonna win?” kérdésre válaszol, pontosabbnak tűnne úgy fordítani, hogy „a legtöbb ember veszít”.

Valószínűsíthető elgépelések

- 1) Több ponton észleltem névelőproblémákat, tételesen az alábbi helyeken.
 - a. azokat értelmezői gyakorlatokat (2) – inkább: azokat az értelmezői gyakorlatokat
 - b. Berryman 1972-ben bekövetkezett (2) – inkább: A Berryman 1972-ben bekövetkezett
 - c. Henry történetén (5) – inkább: Henry történetében / Henry történetén keresztül
 - d. *Álomdalok* akkor lehet igazán a vallomásosként (9) – inkább: az *Álomdalok* akkor lehet igazán vallomásosként
 - e. Úgy vélem, *Lyric Shame* (13) – inkább: Úgy vélem, a *Lyric Shame*

- f. David Kalstone nyomán „temperamentum” kifejezést annak jelzésére – David Kalstone nyomán a „temperamentum” kifejezést annak jelzésére (Itt egy ige is hiányzik a mondatból)
- g. az én határozottan elhatárolódik „szadistáktól és a gyilkosoktól” (143) – inkább: az én határozottan elhatárolódik a „szadistáktól és a gyilkosoktól”
- h. magyar költők Berryman-versei közül (166) – inkább: a magyar költők Berryman-versei közül
- i. vonatkoztatás az annak érzelmi viszontagságait (167) – inkább: vonatkoztatás annak érzelmi viszontagságait

2) Egyéb elgépélések

- a. *A Tisztelgés Bradstreet Úrhölgy előtt* kötet cím-fordításból több említéskor kimarad az „előtt” névutó (9, 27, 90, 94).
- b. *Das Unbehagen in der Kultur* (a magyar kiadásban: (28) – A zárójel előtt hiányzik egy szóköz.
- c. a második jelenetet ennek az „ősjelenet” ismétléseként definiálja (28–29) – inkább: a második jelenetet ennek az „ősjelenetnek” az ismétléseként definiálja
- d. „Mindkét vers [az *Álomdalok* és az *Homage to Mistress Bradstreet*]” (58) – Érdeemes lenne mindkét címet egységesen – vagy angolul vagy magyarul – használni egy idézetben belül.
- e. A „sprwale” ige (63) – helyesen: A „sprawl” ige
- f. Yeats talán azokat a magukban beszélő nőket jeleníti (73) – inkább: Yeats talán azokat a magukban beszélő nőket jeleníti meg
- g. Ezeket szövegeket (75) – helyesen: Ezeket a szövegeket
- h. Han from their perches (81, 263. lábjegyzet) – helyesen: Hang from their perches
- i. vagdalkozásink fületem bántja fületem (138) – helyesen: vagdalkozásink bántja fületem
- j. „most peoples” (130, 443. lábjegyzet) – helyesen: „mos peoples”
- k. Nem szabad így beszélünk. (131) – inkább: Nem szabad így beszélnünk.
- l. legyel zsidók (137) – helyesen: lengyel zsidók
- m. Berrymannek zsidó felesége volt, zsidó fiút szült (142) – inkább: Berrymannek zsidó felesége volt, aki zsidó fiút szült
- n. Paul Celan *Todesfuge* (*Halálfüga*) című kötet 1948-ban jelent meg (142) – inkább: Paul Celan *Todesfuge* (*Halálfüga*) című kötete 1948-ban jelent meg

- o. a gettóban zajló élet embertelenség kifejezéseként (143) – inkább: a gettóban zajló élet embertelenségének kifejezéseként
- p. sszolgáló (146) – helyesen: szolgáló

Konklúzió

Zárásképp remélem, hogy a fentebb jelzett részletkérdések pontosítása mihamarabb beépül az értekezés könyvváltozatába. Egyúttal megállapítom, hogy Branczeiz Anna: *Címkézés helyett kritikai olvasat – A személyesség mintázatai John Berryman költészetében és poétikai gondolkodásában* című disszertációja minden tekintetben magas színvonalon felel meg a doktori értekezés követelményeinek, ezért azt elfogadásra javaslom.

Budapest, 2024. január 9.

Dr. Szlukovényi Katalin
egyetemi adjunktus
Eötvös Loránd Tudományegyetem BTK
Angol-Amerikai Intézet
Anglisztika Tanszék

4. VÁLASZ AZ OPPONENSI VÉLEMÉNYEKRE

Mindenekelőtt köszönettel tartozom bírálóimnak, Osztroluczky Saroltának és Szlukovényi Katalinnak azért, hogy értékes meglátásaikkal segítenek abban, hogy munkám a jövőben könyvként is jól megállja majd a helyét. Osztroluczky Sarolta már a tavaszi műhelyvitán is megfogalmazott olyan gondolatébresztő és fontos kritikai észrevételeket, amelyek erősebbé tették az értekezést. Külön hálás vagyok azért, hogy ismét időt fordított a dolgozatom véleményezésére. A következőkben valamivel többször reagálok majd Szlukovényi Katalin bírálataira, Osztroluczky Saroltával ugyanis – amint az az opponensi véleményéből is kiderül – a házi védés alkalmával már megvitattuk disszertációm kifogásolható részeit. Ezeket bírálóm javaslatait megfontolva igyekeztem javítani.

Opponenseim figyelmes és szakmailag felkészült kritikusként és szerkesztőként emelik ki dolgozatom erősségeit és hibáit. Köszönöm, hogy nyitott szemlélettel fordulnak disszertációmhoz, és azt is, hogy releváns és konstruktív javaslatokat fogalmaznak meg a könyvpublikációt megelőző átdolgozásokat és az utolsó simításokat illetően. Ezzel összhangban válaszomban döntően a dolgozatom közlésre szánt változatáról, és az eddigi kutatásaim folytatását érintő terveimről szeretnék beszélni. Kihívás volt megírni a válaszaimat. Nem az jelentett nehézséget, hogy megvédjem az álláspontomat – erre tulajdonképpen alig volt szükség. Hanem az, hogy úgy éreztem, hasonló odaadással és fegyelmzettséggel kell reagálnom, ahogyan az opponenseim a műhelyvitára és a védésre készülve dolgoztak.

Megnyugtató számomra, hogy bírálóim világosan értik dolgozatom célját, és ehhez igazodva fogalmazzák meg jószándékú tanácsaikat, és emelik ki az átgondolásra érdemes problémákat. Felvetéseik biztosítanak arról, hogy a disszertációmban bőven akadnak jól kidolgozott részek, amelyeket késznek tekinthetek. Az is megnyugtató számomra, hogy egyik vélemény sem fogalmaz meg az értekezés egészének mélystruktúráját, elméleti háttérét és a választott módszert döntően érintő ellenvetéseket. Vagyis nem kell az alapokig leásnom, hogy disszertációm jobbat tegyem, mielőtt belevágnék a monográfiává való átdolgozás folyamatába. Az egyértelmű és pontos kritikai megjegyzéseik tükrében ugyanakkor világosan látom, hogy melyek azok a pontok, amelyeknek a tisztázására, javítására még időt kell szánnom.

Dolgozatom írása közben több dilemmával is szembesültem, és opponenseim visszajelzése alapján úgy érzem, hogy ezeknek a jelentős részét sikerült feloldanom. Főként azzal kapcsolatban voltak kétségeim, hogy helyes volt-e az „amerikai vallomások költészet”

körüli diskurzusra, illetve egyetlen költőre szűkítenem a fókuszot. Disszertáciomban John Berryman amerikai költő életművének értelmezésén keresztül a vallomásos olvasatok szempontrendszerének kizárólagosságát próbáltam megkérdőjelezni. Céлом megvalósítása azért jelentett számomra különösen nagy nehézséget, mert évek óta húzódo kutatásaim során azzal szembesültem, hogy a „vallomásos költészet” fogalma túlságosan tág ahhoz, hogy egy ilyen jellegű munkában keretek között tudjam tartani. Márpedig a dolgozatomban megfogalmazott célkitűzés megköveteli, hogy pontosan meghatározzam, mit is értek „vallomásos költészet” alatt. Ha viszont túlságosan leszűkítem a témát, nem tudom kellő árnyaltsággal kibontani a vallomásos olvasatokra vonatkozó kritikai észrevételeimet, és nem leszek képesek láttatni a tárgyból következő általános líra- és befogadáselméleti problémákat. Részben ugyanezért féltem attól, hogy hiányzik a dolgozatomból egy átfogó módszertani és elméleti fejezet, és csak elszórtan fejttem ki az ezzel kapcsolatos megállapításaimat.

A visszajelzések alapján úgy látom, jól tettem, hogy a műhelyvita után a dolgozatban is megfogalmaztam a szűkítésére vonatkozó kételyeimet, és ezzel együtt megindokoltam a témaválasztásomat is. Opponenseim elismeréssel szólnak az értekezés elméleti, történeti és metodológiai hozadékairól. Szlukovényi Katalin kiemeli, hogy a munkám során „nemzetiközileg is értékelhető” eredményekre jutok. A disszertációm érdemeire és újító gondolataira vonatkozó méltatások nemcsak azért esnek jól, mert segítenek eloszlatni a szöveggel kapcsolatos aggályaimat; hanem azért is, mert megerősítenek abban, hogy alapvetően jó döntéseket hoztam, és hogy a téma fókuszának szűkítése mellett sikerült elméleti és módszertani szempontból messzebbre mutató következtetéseket megfogalmaznom.

Szlukovényi Katalin megjegyzi, hogy dolgozatomnak a fordításokra támaszkodó metodológiája „frappáns és gyakorlatias választ ad a műfordítás alulértékelttségének problémájára az irodalomtudomány akadémiai berkeiben”. Köszönettel tartozom lényeglátó méltatásáért, ezzel ugyanis megerősített módszerem legitimitását illetően. A fordításokban rejlő értelmezői potenciált először Radnóti Miklós angol nyelvű recepcióját értékelő kutatásaimban ismertem fel: a magyar költő verseinek elemzésében is gyümölcsözőnek bizonyult a szóban forgó interpretációs eszköz. A továbbiakban még nagyobb bátorsággal használom ezt a megközelítésmódot.

Különösen értékesek számomra Szlukovényi Katalin fordításkritikai megjegyzései. Köszönöm lelkiismeretes munkáját, és azt, hogy segítőkész szándékkal emelte ki a tévedéseimet. Észrevételei teljes mértékben jogosak; és természetesen megfogadom a tanácsait. Azt tapasztaltam, hogy a fordítás, és főként a műfordítás egészen más jellegű munka, mint a

kutatás és az értelmezés: tulajdonképpen ez mind együtt. Kutasy Mercédesz szellemes esszéje, amelyre Szlukovényi Katalin is hivatkozik opponensi véleményében, találóan így vélekedik erről: „A fordítás mindenekelőtt rendkívül alapos olvasás. Első körben irodalomkritika (vagyis tudomány), close reading; utána irodalmi tevékenység, újraalkotás. [...] A fordítónak alaposan végig kell gondolnia a lefordítandó szöveg mondatait: azt, hogy miért vannak, miért épp ott vannak; hogy mit jelentenek a szavak szintjén, és mire utalnak azon túl.”¹ A fordítás tehát sok időt, elmélyültséget és nagy tájékozottságot követel meg. Az ügyetlen és pontatlan megoldásaim részben a rutin hiányából, és az ebből következő tájékozatlanságból; részben figyelmetlenségből fakadnak. Disszertációm közlésre szánt változatában nagyobb gondot fordítok majd a jelzett hibák korrigálására.

Szlukovényi Katalin joggal kifogásolja a komparatiztikai fejezet laza koherenciáját, a példaválogatás esetlegességét. Én is ezt tartom dolgozatom legvitathatóbb részének. Minél több idő telik el az értekezés végleges változatának leadása óta, annál inkább úgy érzem, hogy a komparatiztikai fejezetnek nem tett jót, hogy a műhelyvita után lehetőséget kaptam a disszertációm átdolgozására. Ez a fejezet ugyanis egészen másként festett a házi védésre leadott változatban. Az eredetileg két részből álló nagy fejezet első felében Csehy Zoltán hommage-versével; a második felében pedig Petri György interjúival és önkomentárjaival, illetve Ferencz Győző *Szakadás*, Oravecz Imre *Matyi* és Rakovszky Zsuzsa *Hangok* című ciklusával foglalkoztam. Egyúttal vállaltam a kockázatot, hogy ez a fejezet esetleges marad, és hiányérzetet kelthet az olvasóban.

Tisztában vagyok azzal, hogy az előző verzió sem volt minden tekintetben problémamentes. Ugyanakkor úgy vélem, jobb alapot jelentett volna Szlukovényi Katalin felvetéseinek továbbgondolására, mint a jelenlegi változat. Mérheterlenül hálás vagyok azokért a releváns és jószándékú tanácsokért, amelyek segítenek, hogy később ez a fejezet is megállja majd a helyét. Félreértés ne essék: nem szeretnék most azonnal végső, mindent elsöprő választ adni a komparatiztikai fejezet átdolgozásával kapcsolatban. Hiszen disszertációm véglegesnek szánt formáját illetően is elhamarkodottságom vezetett bizonyos rossz döntésekhez. Azt remélem, hogy az új rendszerű doktori képzés feszes tempójától, illetve a műhelyvita és a védés nyomasztó terhétől szabadulva nyugodtabban, kényszerektől mentesen fontolhatom meg, hogyan formáljam át ezt a fejezetet. Válaszomban így csak egy lehetséges irányt vázolok fel.

¹ KUTASY Mercédesz, A műfordítás és a tudomány, *Élet és Irodalom*, 2021. szeptember 10., <https://www.es.hu/cikk/2021-09-10/kutasy-mercedesz/a-muforditas-es-a-tudomany.html> (az utolsó elérés ideje: 2024. 01. 17.)

Mindenekelőtt szeretném megtartani a fejezet kettős tagolását. Az első alfejezetben nagyobb hangsúlyt fektetnék Berryman magyarországi recepciójának bemutatására, és több magyar költő Berryman-versének értelmezésére. Munkám során azzal szembesültem, hogy bár viszonylag sok Berryman-vers olvasható magyarul, nem tudok mindegyikkel párbeszédbe lépni. Úgy vélem, azért nem, mert más Berryman-képet mutatnak, mint amit látni szeretnék. Erre utal az elégségesnek valóban nem nevezhető indoklásom a Csehy-fejezetben: „Meglátásom szerint a *John Berryman gasztronómiája* a zenei hivatkozások miatt gazdagabb, merészebb szöveg, és több értelmezői szempontot vet fel az amerikai költő műveivel összefüggésben, mint a *Feljárt a Berryman-tanszékre* című költemény, ezért dolgozatomban ezt a verset elemzem részletesen.” (166.) Szlukovényi Katalin kritikai észrevételeit olvasva beláttam, hogy az sem bontaná meg az értekezés logikáját, ha elfogadnám, hogy a többi *homage* más képet fest Berrymanról. Vagyis annak is lehet hírértéke, ha az derül ki, hogy a dolgozatban csak listaszerűen felsorolt magyar költők a „vallomásos” Berryman sorsát teszik verseik tárgyává.

A második alfejezetben tovább árnyalnám azt a felvetésemet, hogy sok tekintetben gyümölcsöző egymástól távol álló költők szövegeinek összevetése. Sőt, az összehasonlításnak módszertani hozadéka is lehetnek. Erre mutatnak példát a dolgozatban hivatkozott *Hungarian Perspectives on the Western Canon* című kötet fejezetei; Magyar Éva és Bókay Antal összehasonlító tanulmányai; valamint Ferencz Győző Radnóti-értelmezései. Ez a fejezet persze mindenképpen töredékes marad. Ebben az esetben a Rakovszky-fejezethez hasonlóan a Petri-fejezetben is szerencsés lehet hangsúlyozni Eliot hatását, amire csak valamivel később térek ki: „Petrire mély benyomást gyakorolt T. S. Eliot költészete és poétikafelfogása, ami az életrajzi ént, a költő személyiségét háttérbe szorító nézeteire is hatással lehetett. Véleményem szerint a magyar költő hasonlóan értette Eliot gondolatait, és hasonlóan viszonyult a versbéli személyesség kérdéséhez, mint Berryman.” (178.) Ezzel a módosítással felvázolható lenne egy Petri–Rakovszky–Berryman-háromszög.

Ezen a ponton szeretném megköszönni Osztrólczyk Saroltának, hogy felhívta a figyelmemet a Petri önkomentár-sorozatára vonatkozó filológiai pontatlanságra. Valóban igaz, hogy nem maga Petri, hanem a *Holmi* folyóirat szerkesztősége adta közre ezeket a szövegeket, sőt, a szerkesztőség találta ki a címet is (*Magyarázatok P. M. számára*).² Azon gondolkodtam, hogy ez a tévedésem aláaknázza-e azt a megállapításomat, hogy ezek az önkomentárok is értelmezések csupán; jóllehet azt az illúziót keltik, hogy általuk választ

² PETRI György, *Magyarázatok P. M. számára* = P. Gy., *Petri György munkái IV. Próza, dráma, vers, naplók és egyébek*, szerk. RÉZ Pál, LAKATOS András és VÁRADY Szabolcs, Bp., Magvető, 2007, 611–681, 680–681.

kaphatunk arra a kérdésre, hogy „mire gondolt a költő”. Ha azt feltételezem, hogy Petri az önkomentárokat nem szánta közlésre, akkor az bennem, az olvasóban még inkább azt a benyomást erősíti, hogy ezek a szövegek valami nagy titkot árulnak el a versekről. A *Holmi* szerkesztőségének címválasztása szintén azt az érzetet kelti, hogy mindaz, amit olvasunk, az valójában csak a költőre és az élettársára tartozik. Noha a verskommentárok nem naplórészletek, és aligha nevezhetők intimnek, mégis úgy érezhetjük, hogy feltárul előttünk valami, amihez máskülönben nem férhetnénk hozzá. A tévedésem így talán inkább árnyalja, mint kikezdi a Petri önkomentár-sorozatára vonatkozó felvetéseimet.

Köszönettel tartozom Szlukovényi Katalinnak a Ferencz Győző költészetére vonatkozó észrevételéért, mert rossz döntésekhez vezető kétségeket oszlatott el bennem. Disszertációm műhelyvitára benyújtott változatában ugyanis, amint azt korábban már említettem, szerepelt egy Ferencz Győző-fejezet is. Dolgozatomban a *Szakadás* című ciklus verseit értelmeztem. Kiinduló felvetésem szerint ezeknek a szövegeknek nemcsak tárgya az emlékezés, hanem retorikai szervezőeleme is. Az egyes költemények eltérő megoldásokkal viszik színre az „emlékezés tudatműködését”, ezzel pedig Ferencz Győző költői nyelvének variabilitását is szemléltetik. Ebben a fejezetben némi ellentmondásba keveredtem önmagammal, mert az előző fejezetekkel ellentétben e helyütt azt bizonyítottam, hogy Ferencz Győző lírája értelmezhető a vallomásos olvasatok szempontjai mentén.

A disszertációm leadása óta bánom, hogy a szöveggel kapcsolatos dilemmáim miatt végül úgy döntöttem, hogy ezt a részt kihagyom a dolgozatomból. Attól tartottam ugyanis, hogy az itt megfogalmazott felvetéseim nincsenek maradéktalanul összhangban célkitűzéseimmal, és ezért megbontják az értekezés argumentációjának következetességét. Felmerült bennem az a gondolat, hogy a *Szerelem & hírnév* című ciklust elemző Berryman-fejezetből kiindulva az *ars poetica* és a *költői imázsteremtés* fogalmi hálójában olvasom újra Ferencz ciklusát. A „vallomásos költészet” ugyanis, amint arra Szlukovényi Katalin bírálata is utal, Ferencz számára olyan költői program, amely egyszerre foglalkoztatja őt a versírásban és az irodalomtörténeti munkájában. A műhelyvita után, az átdolgozás hónapjaiban azonban nem volt elég bátorságom és önbizalmam ahhoz, hogy kidolgozzam ezt az ötletemet. Köszönöm bírálómnak, hogy oldotta az ezzel kapcsolatos kételyeimet.

A következőkben még néhány olyan kritikai észrevételre szeretnék reagálni, amelyeket a szóhasználatom pontosításával, illetve a gondolatmenetem kifejtésével talán tisztázhatok.

Dolgozatom tárgyát kontextualizálva megjegyzem, hogy „Lowell és Berryman versei mellett vallomásosnak tekintették Theodore Roethke (1908–1963), Randall Jarrell (1914–

–1965), Anne Sexton (1928–1974), illetve Sylvia Plath (1932–1963) költészetét is.” (12.) Igaza van Szlukovényi Katalinnak abban, hogy „az általános alany (»tekintették«) hivatkozás nélkül pongyolán hat”, ráadásul a névsor folytatható is lenne. Belátom, disszertációmnak ezen a pontján nem voltam kellően alapos – legalább egy „többek között” elfért volna a mondatban. A közlésre szánt változatban mindenképpen körültekintőbben járok el. Mivel a vallomásos költészet fogalmát a legtöbb kritikus meglehetősen tágan értelmezi, az lehet a benyomásunk, hogy a névsor soha nem lehet teljes. A vallomásos költészet szakirodalmát áttekintve azt láthatjuk, hogy nincs igazán egyetértés arra vonatkozóan, kik is tulajdonképpen a vallomásos költők. Horváth Rita és Miranda Sherwin például döntően Berryman, Plath, Sexton és Lowell költészetét sorolja a vallomásos költészet irányzatához;³ Robert Phillips könyve Theodore Roethke és W. D. Snodgrass lírájának is szentel egy-egy fejezetet;⁴ M. L. Rosenthal Lowellt tartja a vallomásos költészet fő alakjának, könyvének „más vallomásos költőket” taglaló fejezetében azonban Plath, Sexton, Ginsberg, Roethke és Berryman verseivel is foglalkozik;⁵ Christopher Beach szerint pedig Elizabeth Bishopot is nevezhetjük vallomásos költőnek.⁶ Amint arra Horváth Rita rámutat, valakinek csak egy-egy versét tekintik „vallomásosnak”: Ginsberget például alapvetően „Beat-költőként” tartják számon.⁷ Lucy Collins szerint pedig Randall Jarrell és Delmore Schwartz életművének egy-egy szelete is nevezhető „vallomásosnak”.⁸

Az *Álomdalokról* írott értelmezésemről szólóan Szlukovényi Katalin joggal hiányolja hivatkozásaimat a traumakutatás szakirodalmára is. Ezt a fejezetet a *Café Babel* „krízisről” szóló tematikus számának apropóján dolgoztam át, de nem csak ezért írok trauma helyett krízisről. Az átdolgozás során bennem is felmerült a kérdés, mi a különbség a kettő között, hiszen amint azt a bírálatában Szlukovényi Katalin is megjegyzi, a két terminus definíciója több ponton is egyezik.

³ HORVÁTH, Rita, „*Never Asking Why Build – Only Asking Which Tools*”: *Confessional Poetry and the Construction of the Self*, Bp., Akadémiai Kiadó, 2005.; SHERWIN, Miranda, „*Confessional*” *Writing and the Twentieth-Century Literary Imagination*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2011.

⁴ PHILLIPS, Robert, *The Confessional Poets*, United States, Southern Illinois University Press, 1973.

⁵ ROSENTHAL, M. L., *The New Poets: American and British Poetry Since World War II*, London & New York, Oxford University Press, 1967, 79–138.

⁶ BEACH, Christopher, *The Confessional Movement* = Ch. B., *Twentieth-Century American Poetry*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, 154–172, 154.

⁷ HORVÁTH, „*Never Asking Why Build – Only Asking Which Tools*”, *i. m.*, 11.

⁸ COLLINS, Lucy, *Confessionalism = A Companion to 20th Century Poetry*, edited by Neil ROBERTS, Oxford, Blackwell, 2003, 197–209, 197.

Bóna Adrienn átfogó tanulmánya szerint a krízis és a trauma sok szempontból hasonló tünettana és dinamikája az időhöz való viszony tekintetében mutat különbségeket.⁹ A krízis folyamatszerű; természetétől függően néhány napig, de akár évekig is elhúzódhat.¹⁰ A krízis a jelenben zajlik, a krízisben mindig éppen benne vagyunk: a jelen kaotikusnak, a jövő kilátástalannak tűnik.¹¹ A krízis hatása nemcsak negatív, hanem pozitív is lehet: végső kimenetele nagyban függ attól, hogy mennyire jó a mentális ellenállóképességünk, hogy miként alkalmazkodunk az új helyzethez, és hogy milyen megküzdési stratégiákat alakítunk ki.¹² Míg a krízishelyzetben elsősorban a jelent és a jövőt, addig a trauma állapotában a múltat értékeljük újra.¹³ A trauma egy megtörtént eseményre adott válasz;¹⁴ olyan hatások és reakciók összessége, amelyek arra utalnak, hogy az én megrekedt a múltban, és hogy a történetek meghaladják alkalmazkodási képességét.¹⁵ Sőt, amint azt Freud gondolatai nyomán Cathy Caruth is felveti, a trauma feldolgozhatatlan, nem tud a múltba, illetve az élettörténetünkbe integrálódni.¹⁶ Meglátásom szerint Caruth könyvének fejezetei is azt szemléltetik, hogy a trauma leginkább a túlélők visszatekintő perspektívájából értelmezhető traumaként. (Erre talán a *Hiroshima mon amour* című filmről írott elemzése mutatja az egyik legjobb, legközérthetőbb példát.)

Ahogy azt a disszertációmban kifejtem, Berryman hosszúverse naplószerű: sorai döntően a közelmúlt történéseit és az éppen zajló eseményeket rögzítik, és ebből kiindulva fogalmaznak borúlátó gondolatokat. Henry, az amerikai társadalom és a világ tehát éppen krízisben van. Noha az *Álomdalok* számozott egységekből áll, úgy vélem, nem szükségszerű, hogy ebben a sorrendben olvassuk végig őket: bárhol beléphetünk a hosszúversbe és Henry jelenébe. Sőt, az 1969-ben közreadott *Álomdalok* sem ott ér véget, ahol a könyv zárul: két vers erejéig Berryman még az 1972-es *Delusions, Etc. (Csalódások és a többi)* című kötetében is folytatja Henry történetét. És bár a posztumusz kiadott *Henry's Fate and Other Poems (Henry sorsa és más versek)* című kötetben olvasható *Álomdalok*at Berryman vélhetőleg még 1969 előtt írta, mégis az lehet a benyomásunk, hogy Henry története tényleg soha nem ér véget.

⁹ BÓNA Adrienn, A krízis lélektana = *Gyász, krízis, trauma és a megküzdés lélektana*, szerk. KISS Enikő Csilla – SZ. MAKÓ Hajnalka, Pécs, Pro Pannonia, 2015, 123–137, 125–126.

¹⁰ Uo., 130.

¹¹ Uo., 123.

¹² BÓNA, A krízis lélektana, i. m., 134–135.

¹³ Uo., 126.

¹⁴ Uo., 125.

¹⁵ POHÁRNOK Melinda és LÉNÁRD Kata, A trauma lélektana = *Gyász, krízis, trauma és a megküzdés lélektana*, szerk. KISS Enikő Csilla – SZ. MAKÓ Hajnalka, Pécs, Pro Pannonia, 2015, 221–234, 222.

¹⁶ CARUTH, Cathy, *Unclaimed Experience: Trauma, Narrative, and History*, The John Hopkins UP, 1996, 4–5.

A krízisről és a krízis dinamikájáról megfogalmazott gondolatok mentén jobban meg tudtam ragadni azt, hogy Berryman a kortárs szemtanú perspektívájából írja az *Álomdalokat*. Opponensem felvetésének tükrében úgy érzem, szerencsésebb lett volna, ha a disszertációmban is felvázolom, hogyan és miért jutottam el a „krízis” fogalmához. Ezt a közlésre szánt változatban pótolni fogom.

Igaza van Osztroluczky Saroltának abban, hogy a hosszúversekről szóló fejezetben motiválatlan a Hegelre tett utalás. Úgy vélem, Hegel *esztétikai előadásai* megkerülhetetlenek, ha műnem- és műfajelméleti fejtegetésekről van szó, és a „drámai költészetről” alkotott felvetései alkalmasak arra, hogy megragadjuk Berryman verseinek sajátos vonásait. Elismerem azonban, hogy dolgozatomban nem artikuláltam elég tisztán, hogyan kapcsolódik gondolatmenetemhez Hegel munkája. Köszönöm bírálóm erre vonatkozó észrevételét: az értekezés végleges formájában jobban ki fogom bontani az okfejtésemet.

Szlukovényi Katalin más jellegű hiányosságra hívja fel a figyelmemet. Jóllehet a Rakovszky-fejezetben Berryman *The Nervous Songs (Hangadók)* című ciklusára utalva felvetem, hogy „a magyar költőnő szerepvers-felfogása, illetve a drámai monológ fogalma árnyalja az amerikai költő verseinek megközelítését” (183.), Berryman ciklusának értelmezésénél valóban nem nevezem nevén a műfajt. Az átdolgozott változatban legalább egy utalás erejéig kitérek rá korábban is: ezzel egyúttal erősíthetem érvelésem koherenciáját.

Mindkét opponensem felvet olyan problémákat, amelyek talán csak a szerencsétlen szóhasználatból következnek. Dolgozatom bevezető fejezetében rögzítem, hogy nem mindig támaszkodom az eredeti szövegekre: „Mivel Berryman esetében többnyire narratív költeményekről van szó, néha azt tartottam célra vezetőnek, ha a versek tartalmát értékelem, és ebből vonok le következtetéseket. Az eredeti szövegre abban az esetben támaszkodom, ha olyan jelentős az eltérés a magyar változathoz képest, amely alapvetően befolyásolja az értelmezést, vagy ha ezt a szoros olvasat indokoltá teszi.” (6.) Igaza van Osztroluczky Saroltának, amikor szóvá teszi, hogy megfogalmazásom látens módon azt sugallja, hogy a „tartalom” és a „forma” elválasztható egymástól. Természetesen egyetértek arra vonatkozó álláspontjával, hogy „egy irodalmi szöveg esetében a »tartalom« nemigen választható külön a »formától«, az mindig nyelvileg beágyazott”. Dolgozatomban azt szeretném jelezni, hogy Berryman „narratív költeményeinek” megközelítésében annak is van létjogosultsága, ha látszólag csak a „felszín” kapargatjuk, azaz rekonstruáljuk a versekben elmondott történetet. Belátom, hogy ezt az okfejtésemet helyesebb lenne átfogalmaznom, hogy – Osztroluczky Sarolta szavaival élve – ne juttassam az olvasó eszébe „a »tartalom« és a »forma« hamis dichotómiáját”.

Azt hiszem, hasonlóan rosszul fogalmaztam akkor is, amikor a *My Special Fate* (*Különleges sorsom*) című vers kapcsán annak „prózaiságát” próbáltam igazolni. A sortörések elhagyásával csupán a szöveg gördülékenységét szerettem volna érzékeltetni, ami kevésbé szembetűnő, ha szigorú versformába rendezve olvassuk azt. A bírálat fényében úgy érzem, nem túl szerencsés a „prózaiság” szót használnom: csak jobb híján döntöttem emellett, mert nem jutott eszembe ennél adekvátabb kifejezés.

Zárásként ismét szeretném kihangsúlyozni, mennyire hálás vagyok opponenseimnek támogatásukért, bátorításukért, lényeglátó kritikai észrevételeikért. Külön köszönöm, hogy elfogadóan olvasták dolgozatomat, és jószándékúan fogalmazták meg bírálataikat. Tanácsaik minden bizonnyal nagy hasznomra válnak majd értekezésem könyvvé formálása és további kutatásaim során.

Köszönöm szépen a megtisztelő figyelmüket!

Pécs, 2024. január 22.

Branczeiz Anna

doktorjelölt

PTE Irodalom- és Kultúratudományi Doktori Iskola

5. SZAKMAI ÖNÉLETRAJZ

Tanulmányok, végzettségek

2023. máj.–jelenleg gyógypedagógiai asszisztens szakmai képzés
Pannon Kincstár Humán Szakképző Központ (Budapest)
Sikeresen teljesített modulzáróvizsgák. Az elfogadott esettanulmány tárgya: Egy négy végtagi bénulás (spasticus tetraplegia) diagnózissal élő, tehetséges felnőtt életútja (konzulens: Gyírkis Ágnes) – a képesítő vizsga várható időpontja: 2024. tavasz
2018. szept.–2022. aug. PhD, irodalom- és kultúratudományok – 2022. szeptemberétől doktorvárományos
Pécsi Tudományegyetem, Irodalom- és Kultúratudományi Doktori Iskola (Pécs)
A benyújtott disszertáció címe: Címkezés helyett kritikai olvasat. A személyesség mintázatai John Berryman költészetében és poétikai gondolkodásában, komparatív kitekintésekkel (témavezető: Dr. Vöö Gabriella) – a fokozatszerzés várható éve: 2024
2015. szept.–2017. jún. MA, irodalom- és kultúratudomány
modern magyar irodalom szakirány
Eötvös Loránd Tudományegyetem (Budapest)
A szakdolgozat címe: A vallomásos költészet kontextusai, hagyományai és határai John Berryman *Álomdalok* és Petri György *Vagyok, mit érdekelne* című ciklusaiban (kiváló minősítéssel)
2010. szept.–2015. jún. BA, magyar nyelv és irodalom
irodalomtudomány szakirány
néprajz-kulturális antropológiai stúdiumok
Pécsi Tudományegyetem (Pécs)
A szakdolgozat címe: A vallomásos költészet Radnóti Miklós életművében (kitűnő minősítéssel)
2005. szept.–2010. jún. 5 osztályos, nyelvi előkészítő évfolyam, angol-humán tagozat
Tóparti Gimnázium és Művészeti Szakközépiskola
(Székesfehérvár)

További tanulmányok és szakmai tevékenységek

2017. május 29-e és 31-e között részt vettem Dr. Végső Roland (University of Nebraska–Lincoln) doktori szemináriumán (ELTE BTK, Általános Irodalom- és Kultúratudományi Kutatócsoport): az „object-oriented ontology” és a „speculative realism” irányzatairól szóló szövegekről beszélgettünk.

2017. január 21-e és február 17-e között részt vettem a Georg-August-Universität Göttingen amerikanisztikai kutatócsoportjának alkalmain (Prof. Dr. Andrew S. Gross és Bärbel Tischleder vezetésével): Dr. Katrin Horn „Gaps and Gossip in Henry James’ ’The Bostonians’” címmel tartott előadást; Dr. Florian Zappe pedig az amerikai ateizmus történetéről szóló kutatásait prezentálta.

2012 szeptembere és 2019 decembere között több féléven át is bekapcsolódtam a pécsi Sensus irodalom- és filozófiatudományi műhelyszeminárium munkájába: az egyes alkalmakon a résztvevő hallgatók és doktoranduszok készülő tudományos munkáit vagy valamilyen szakszöveget vitattunk meg.

2012. július 9-e és 15-e között részt vettem a Hétvégi Magyar Iskolák Világtalálkozóján (Balassi Intézet, Budapest): a magyar nyelv, kultúra és irodalom külföldi helyzetéről szóló előadásokat hallgattam.

Szakmai tapasztalatok, munkahelyek

2023. szept.–jelenleg	tanársegéd
Pécsi Tudományegyetem – Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar (PTE KPVK, Szekszárd)
Kultúraelméleti és Alkalmazott Kommunikációtudományi Tanszék
2018. okt.–2019. jún.	mentor (mentorált hallgató neve: Császár Andrea Mária; kutatási témája: Hannah Arendt szabadságfogalma, illetve Arendt önéletrajzi portréi)
Kerényi Károly Szakkollégium (Pécs)
2018. ápr.–aug.	ügyműködési munkatárs
(teremőri, tárlatvezetői és adminisztrációs feladatok)
Janus Pannonius Múzeum / Művészettörténeti Osztály / Csontváry Múzeum (Pécs)
2017. jún.–szept.	megbízott tárlatvezető-helyettes
Petőfi Irodalmi Múzeum / Ady Endre Emlékmúzeum (Budapest)
2016. okt.–2018. nov.	kritikarovat-szerkesztő
<u>FÉL Online</u> irodalmi és kulturális portál
2013. júl.	szerkesztőségi gyakornok
Fejér Megyei Hírlap (Székesfehérvár)
2012. szept.–2013. jún.	gyakornok, könyvtáros
PTE BTK Nyelvtudományi Tanszék / Nyelvészeti Szakkönyvtár (Pécs)

Oktatott tárgyak, vendégelőadások

2023. ősz gyógypedagógia-történet (gyógypedagógia BA, előadás)
különleges bánásmódot igénylő gyermek (gyógypedagógia BA, szeminárium)
2023. tavasz retorika és verstan (magyar BA, levelező képzés, szeminárium)
jelenkori irodalomelméleti problémák (magyar BA, levelező képzés, szeminárium)
2022. márc. 9. vendégelőadás: Modern szubjektumfelfogás a nyugat-európai lírában – T. S. Eliot, Rainer Maria Rilke és W. B. Yeats verseiről (PTE BTK Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék; világirodalom előadás – felelős oktató: Vilmos Eszter Judit)
2021. márc. 10. vendégelőadás: Modern szubjektumfelfogás a nyugat-európai lírában – T. S. Eliot és Rainer Maria Rilke verseiről (PTE BTK Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék; világirodalom előadás – felelős oktató: Dr. Böhm Gábor)
2020. tavasz kortárs magyar irodalom (magyar BA, levelező képzés, szövegolvasó-szeminárium)
2019. ősz költészetelmélet (magyar BA, nappali és levelező képzés, szeminárium)
2019. tavasz kortárs magyar irodalom (magyar BA, levelező képzés, szövegolvasó-szeminárium)
2018. febr. 28. vendégelőadás: életrajzi és / vagy poétikai-retorikai olvasatok – Radnóti Miklós költészetének recepciója és „Eaton Darr strófái” című ciklusa (PTE BTK Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék; modern költészet szeminárium – felelős oktató: Dr. Bókay Antal)
2017. okt. 18. vendégelőadás: John Berryman „The Dream Songs” című ciklusa és az amerikai vallomások költészet (PTE BTK Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék; késő modern költészet szeminárium – felelős oktató: Dr. Bókay Antal)
2014. szept.–2015. jún. könyvtáros demonstrátorként a hallgatók felkészítése a gyakornoki vizsgára, illetve a könyvtáros oktatóval közösen a könyvtári munka koordinálása (PTE BTK Nyelvtudományi Tanszék, Nyelvészeti Szakkönyvtár – felelős oktató: Dr. Szabó Veronika)

Tudományszervezés

2019. dec.–2020. febr. „Együttjátszás: Gadamer aktualitása”, PTE Irodalomtudományi Doktori Iskola (doktori szemináriumot záró műhelykonferencia), 2020. febr. 27.
2018. dec.–2019. jan. Walter Benjamin-házikonferencia, PTE Irodalomtudományi Doktori Iskola (doktori szemináriumot záró műhelykonferencia), 2019. jan. 10.
2017. szept.–okt. „Szabó Magda 100 éve” című országos és nemzetközi konferencia, Pécs-Decentrum Kulturális Egyesület (más hallgatókkal és oktatókkal közösen), 2017. okt. 25–26.
2017. márc.–máj. „Művészet, felelősség, szolidaritás” című szakkollégiumi konferencia, Mérei Ferenc Szakkollégium (más hallgatókkal közösen), 2017. máj. 19.
2016. ápr. Hamlet pszichoanalízisben – konstruktív és dekonstruktív szelf-konceptiók a Hamlet kapcsán (Dr. Bókay Antal előadása a Metatextus Műhely keretein belül), 2016. ápr. 14.
2016. jan.–2017. jún. a Metatextus Műhely – irodalmi és kulturális diákműhely – alkalmainak szervezése (ELTE BTK, más hallgatókkal közösen)

Helyezések, díjak

2023. nov. 25. I. helyezés „doktoranduszi és fiatal kutatói” kategóriában a Vajdasági Magyar Tudományos Diákköri Konferencián (Újvidék) – a dolgozat címe: „»Mégsem [...] a halál egyénekű költője« – Szempontok Radnóti Miklós költészetének újraértelmezéséhez” [az *Új Nemzeti Kiválóság Program* keretein belül megvalósított kutatás része]
2017. ápr. 21. II. helyezés a XXXIII. Országos Tudományos Diákköri Konferencián (Pécs) – „Amerikai irodalom és kultúra” tagozat – a dolgozat címe: „Határsértések a(z) amerikai) vallomások költészetben és John Berryman *Álomdalaiban*”
2016. máj. 20. I. helyezés a X. Kárpátaljai Tudományos Diákköri Konferencián (Beregszász) – a dolgozat címe: „A szubjektum terei. Lator László *A tér, a tárgyak* című kötetéről”
2015. márc. 20. I. helyezés – a legközérthetőbb előadás díja a VII. Nemzetközi és XIII. Országos Grastyán Konferencián (Pécs) az előadás címe: „A festék és a tinta mögött. Gondolatok Lator László *Szürke műterem* című verséről”

Ösztöndíjak

2023. szept.– az Új Nemzeti Kiválóság Program doktorvárományosi ösztöndíja (12 hónap) – kutatási téma: Radnóti Miklós költészete líraelméleti és befogadástörténeti perspektívából
2021. nov. 8.–dec. 19. Embassy of Ireland Bursary Award: rövid tanulmányút – National Library of Ireland – mentor: Dr. Philip Coleman (Trinity College Dublin) – kutatási téma: W. B. Yeats költészete és hatása John Berryman korai verseire – a beszámoló címe: *Passionate Syntax of Madness in Yeats's Sequence Titled 'Words for Music Perhaps'*
2019. ápr.–aug. Magyar Állami Eötvös Ösztöndíj: kutatóút – Trinity College Dublin (Írország) – mentor: Dr. Philip Coleman – a záródolgozat címe: *Panorama of Henry's World: John Berryman's 'The Dream Songs' as a Portrait-Sequence*
2018. szept.–2022. aug. állami doktori ösztöndíj
2017. jan. 21.–febr. 19. Campus Mundi Ösztöndíj: rövid tanulmányút – Georg-August Universität Göttingen, Abteilung Nordamerikastudien (Németország) – kutatási téma: trauma és költészet, XX. századi és kortárs amerikai költők
2016. szept.–2017. jún. az Új Nemzeti Kiválóság Program graduális ösztöndíja, EMMI – a záródolgozat címe: *A vallomásos költészet poétikája (elméleti és történeti keretek)*
2016. szept.–2017. jún. Köztársasági Ösztöndíj
2015. szept.–2016. jún. Köztársasági Ösztöndíj
2014. szept.–2015. jún. Köztársasági Ösztöndíj
2014. szept.–2015. jún. Intézményi Szakmai Tudományos Ösztöndíj, PTE BTK
2014. nov. 24.–dec. 7. Campus Hungary Ösztöndíj: rövid tanulmányút – Universität Wien (Ausztria) – kutatási téma: pszichoanalízis és irodalom
2013. jan. 21.–febr. 17. Campus Hungary Ösztöndíj: rövid tanulmányút – Sidney Sussex College, University of Cambridge (Anglia) – kutatási téma: Radnóti Miklós recepciója angol nyelvterületen, az amerikai vallomásos költészet

Szakmai és közéleti tagságok

2019. ápr.–jelenleg Hungarian Association for American Studies (HAAS)
2019. márc.–jelenleg Fiatal Írók Szövetsége (FISZ, <http://fiatalirok.hu/>)

2018. jan.–jelenleg Modern Líraelméleti és Líratörténeti Kutatócsoport (MLLK, <https://sites.google.com/view/mlk-hu/home>)
2015. máj.–2019. ápr. József Attila Kör (tagsági viszony a szervezet megszűnéséig)
2017. jan.–jún. Mérei Ferenc Szakkollégium, Budapest
2012. jan.–2014. jún. Kerényi Károly Szakkollégium, Pécs

További irodalmi és közéleti tevékenységek

2019 tavaszán részt vettem a Dublin Writers' Forum műhelymunkájában, és szerepeltem a nyilvános felolvasóesten (Dublin, Third Space, 2019. június 27.).

2018. április 6-a és 8-a között a „Cinemira” Nemzetközi Gyermekfilm Fesztivál programjainak lebonyolításában segédkeztem.

2017. augusztus 7-e és 10-e között részt vettem Kemény István líraszemináriumán a Véneki Alkotótáborban.

2017. márciusa és júniusa között a Budapesti Máltai Fiatalok önkénteseként Ócsán korrepetáltam hátrányos helyzetű gyerekeket angolból, matematikából, magyar nyelvtanból és irodalomból.

2017 januárjától egy éven át a Független Mentorhálózat tagja voltam; mentorom: Gerevich András költő, műfordító.

Nyelvvizsgák

Angol államilag elismert *felsőfokú (C1) komplex* nyelvvizsga, 2022.
(szóbeli bizonyítvány száma: 2366907, írásbeli bizonyítvány száma: 2200266)

Német államilag elismert *középfokú (B2) komplex* nyelvvizsga, 2010.
(szóbeli bizonyítvány száma: 1226727, írásbeli bizonyítvány száma: 1176002)

6. PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉK

I. VÁLOGATOTT KÖZLEMÉNYEK

Teljes publikációs lista a Magyar Tudományos Művek Tárában (azonosító: 10045246).

Tanulmányok, esszék

1. A jó költő nem hazudik? Széljegyzetek Radnóti Miklós *Költészet és valóság* című vitairatának margójára, *Műhely*, 2023/5–6, megjelenés előtt.
2. A magyar Rettegett Iván Amerikában – Kádár János alakja John Berryman 59. *Álomdalában*, *Élet és Irodalom*, 2023. június 30., 13.
3. Álommá írt krízisek. John Berryman *Álomdalok* című hosszúversének 20. századi világképe és az amerikai álm válsága, *Café Babel (Krízis)*, 2023/83, 30–39.
4. Az újraírt Anne Bradstreet. Egy 17. századi költőnő alakja John Berryman *Homage to Mistress Bradstreet (Tisztelgés Bradstreet úrhölgy előtt)* című hosszúversében, *Filológiai Közlöny (Költészetpoétikák, verspoétikák 1.)*, 2022/3, 31–53.
5. Labdajáték fordításokkal. John Berryman *The Ball Poem* című verséről magyar nyelvű fordításainak tükrében = *Határok és határátlépések*, szerk. Daróczi Jakab, Hajdu Ildikó, Nyerges Csaba, Prótár Noémi, Bp., ELTE Eötvös Collegium, 2022, 143–157.
6. A szégyen retorikája József Attila *A bűn* című versében, *Forrás*, 2022/1, 42–51.
7. A szerző mint olvasó. Az életrajzi és a pszichoanalitikus megközelítések relativizálása John Berryman önreflexióiban és költészeti tárgyú írásaiban, *Műhely*, 2021/2, 49–57.
8. Az egyetemessé tett „én” (Louise Glückről), *1749 Online Világirodalmi Magazin*, 2020. október 10., <https://1749.hu/fuggo/essze/az-egyetemesse-tett-en.html>
9. A csiga és a sün: Ponge és Derrida a költészetről, *Alföld*, 2020/10, 66–72.
10. Hangadó – John Berryman *The Nervous Songs* című ciklusáról = *Nyom-követés 5. tanulmánykötet*, szerk. Novák Anikó és Semság Tibor, Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Irodalomtudományi Osztály, 2020, 9–26.
11. Az aura fordíthatósága: Walter Benjamin esszéje a fordításról és a fordítás gyakorlata, *Kellék*, 2019 (62), 9–19.
12. „Irtóztató szégyen volt egy lánynak...” Szégyennarratívák Székely Magda *Éden* című kötetében, *Vigilia*, 2019/5, 352–358.
13. „Ki az a Gyuri?” A vallomásos beszédmód hermeneutikája és retorikája Petri György *Vagyok, mit érdekelne ciklusában* és *Félgyszjelentés* című versében, *Tiszatáj*, 2018/2, 75–85.

14. Traumatikus élmények szignálja – Borbély Szilárd *A Testhez* című kötetének traumanyelvéről, *A szem*, 2016. december 26., <http://aszem.info/2016/12/traumatikus-elmények-szignálja>
15. Vers–értelmezés–fordítás. Széljegyzetek három Radnóti-vers angol nyelvű fordításának margójára = *XIII. Adsumus kötet: Tanulmányok a XIV. Eötvös Konferencia előadásaiból*, szerk. Szőke Máté, Budapest, Eötvös Collegium, 2015, 61–76.
16. Hungarológiai széljegyzetek az *Erőltetett menet* egyik angol nyelvű fordításának margójára = *Annona Nova 2012: A Kerényi Károly Szakkollégium évkönyve*, szerk. Ágoston Zoltán – Görfői Balázs – Mohácsi Balázs – Németh Dániel – Schelhammer Zsófia – Szolláth Dávid, Pécs, PTE BTK – Kerényi Károly Szakkollégium, 2013, 93–103.

Mű- és szakkritikák

1. Kánaán illúziója. Bödecs László: *Kánaánhoz közelebb* (versek), *Apokrif*, 2023/3, 59–64.
2. Elölép a háttérből. Bárdos László: *Consolatio a múltó időről – Összegyűjtött versek, Élet és Irodalom*, 2023. július 28., 20.
3. Ha lankad a figyelem. Szabó T. Anna: *Vagyok (Összegyűjtött versek)*, *Jelenkor*, 2023/4, 451–455.
4. Twitter-nekrológ. Patricia Lockwood: *Erről nem beszélünk*, ford. Morcsányi Júlia, *1749 – Online Világirodalmi Magazin*, 2022. július 21., <https://1749.hu/fuggo/kritika/twitter-nekrolog-patricia-lockwood-errol-nem-beszelnk.html>
5. Nyers sötétre festett. Kabai Lóránt: *moaré* (versek és fotók, 2018–2020), *Art7*, 2021. 11. 10., <https://art7.hu/irodalom/nyers-sotetre-festett/>
6. Filozófiai önarckép. Heller Ágnes: *Filozófiai lábjegyzetek* (konferencia-előadások szövegei), *Magyar Tudomány*, 2021/4, 564–566.
7. Útmutató irodalomtörténészeknek. Szilágyi Márton: *Omniárium. Irodalomtörténeti tanulmányok, Élet és Irodalom (Ketten egy könyvről)*, 2020. november 27., 21.
8. A felszabadított Csáth. Szajbély Mihály: *Csáth Géza élete és munkái: Régimódi monográfia, Forrás*, 2020/12, 127–130.
9. „Mitől tudsz olyan édes lenni, mint a méz?” Kálmán C. György: *„Dehogyan terem citromfán”*. *Irodalomelméleti írások, Prae.hu*, 2020. május 16., <https://www.prae.hu/article/11583-mitol-tudsz-olyan-edes-lenni-mint-a-mez/>
10. „Filozófiám története”. Georg Hauptfeld: *A véletlen értéke. Heller Ágnes – életéről és koráról, Élet és Irodalom*, 2019. november 29., 20.
11. A mindent átható szegény. Balogh László Levente – Horváth Andrea – Pabis Eszter (szerk.): *A szegény reprezentációi, Magyar Tudomány*, 2019/10, 1583–1585.
12. Most akkor van olyan, hogy „lira”? Gillian White: *Lyric Shame: The „Lyric” Subject of Contemporary American Poetry, Filológiai Közöny*, 2019/4, 141–152.

13. Tudományos prizma. *Narratíva, kánon, fordítás: Tanulmányok Szegedy-Maszák Mihály emlékére*, szerk. Dávidházi Péter, Gintli Tibor, Kulcsár-Szabó Zoltán, Tóth-Czifra Júlia, *Élet és Irodalom*, 2019. július 5., 21.
14. Az okoskütyü és Gerdája. Nagy Gerda: *WHO AM I?* (versek), *Élet és Irodalom*, 2019. október 18., 20.
15. Levelekbe írt Mándyk. *Mándy Iván válogatott levelezése*, s. a. r. Darvasi Ferenc, *Forrás*, 2019/5, 125–128.
16. Romváry-életrajz. *Romváry Ferenc, a képtár csináló: curriculum vitae*, *Prae Online*, 2018. december 3., <https://www.prae.hu/article/10712-romvary-emlekkonyv/>
17. „folyékony szobor vagy szilárd szökőkút” / Tanulmányok Nemes Nagy Ágnesről és más újholdasokról, szerk. Buda Attila, Palkó Gábor, Pataky Adrienn, *Irodalomtörténet*, 2018/2, 215–222.
18. Vanitas-poétika. Marno János: Szereposzlás (versek), *Élet és Irodalom*, 2018. június 8. [könyvheti szám], 19.
19. Könnyed esti disztópia. Molnár T. Eszter: *A számozottak* (novellák), *Tiszatáj*, 2017/11, 124–126. Másodközlés *angol nyelven* (Kristen Herbert fordításában): *A Bedtime Dystopia*. Eszter T. Molnár: *The Numbered*, *Hungarian Literature Online*, 2019. augusztus, <https://hlo.hu/review/a-bedtime-dystopia.html>
20. Emlékeiben síró babák. Horváth Veronika: *Minden átjárható* (versek), *Élet és Irodalom*, 2017. november 17., 20.
21. Kultikus életképek. Krähling Edit (szerk.): *Árnyékban éles fény vagy. A Radnóti házaspár fényképei*, *Élet és Irodalom*, 2017. január 27., 20.
22. Tudattalan nyersfordítások. Korpa Tamás: *Insomnia* (versek), *Szkhion*, 2017/2, 53–57.
23. Irodalmi séták. Bárdos László: *A célravezető eltévedés. Tanulmányok a magyar lírai moderniségről*, *Alföld*, 2016/12, 107–110.
24. Mai fiataloknak. Fráter Zoltán: *Magyar irodalom fiataloknak*, *Élet és Irodalom*, 2016. június 10. [könyvheti szám], 20.
25. Mestermunka a maszk mögött. Kiss Judit Ágnes: *Koncentrikus korok*, *Bárka*, 2013/6, 117–119.

Szakfordítások

1. Louise Glück: Az őszinteség ellen, ford. Branczeiz Anna, *Jelenkor*, 2021/2, 127–135.
2. Philip Coleman: Kettős írás: Magyar vonatkozások a kortárs ír költészetben, ford. Branczeiz Anna = *Hungarológiai Évkönyv 20.*, szerk. Dóla Mónika, Nádor Orsolya, Szűcs Tibor, 2019, 15–24.

Szerkesztés

- *Annona Nova XII.: A Kerényi Károly Szakkollégium évkönyve*, szerk. Ónya Balázs, olvasószerk., Branczeiz Anna, Csabay István, Csapó Gyöngyvér, Daradics Boglárka, Fenyő Dániel, Kovács István, Pécs, PTE BTK – Kerényi Károly Szakkollégium, 2021.

Szépirodalmi írások, fordítások

1. John Berryman: Olümposz (versfordítás), *Rost*, 2023/1, 15–16.
2. Patricia Lockwood: Kinek mi a ketrec?; Kormányzati kiadás; Az egész világ összegyűlik orgiára egy őzzel; Mikor a világ tízéves volt, fülig beleszeretett Egyiptomba; Mostanában mindenhol gyárok vannak a költészetben; Szerelmes vers, ahogy írni szokás; A bátor kis ... iskolába megy; Évekig nem voltak új színek (versfordítások) = *Nem lövöm fejbe magam – 11 kortárs amerikai költő*, szerk. Gerevich András, Bp., Petőfi Kulturális Ügynökség, 2022, 143–157.
3. Patricia Lockwood: Minek a fogság? (versfordítás), *1749 – Online Világirodalmi Magazin* (2022. július), <https://1749.hu/szepirodalom/vers/patricia-lockwood-minek-a-fogsag.html>
4. Patricia Lockwood: Mostanában mindenhol gyárok vannak a költészetben (versfordítás), *1749 – Online Világirodalmi Magazin* (2021. május), <https://1749.hu/szepirodalom/vers/patricia-lockwood-mostanaban-mindenhol-gyarak-vannak-a-kolteszetben.html>
5. Sámson az intenzíven; Klasszikus eset x+1 (versek), *Ambroozia*, 2019/3, <https://ambroozia.hu/2019-03-szam/vers/klasszikus-eset-x-1-samson-az-intenziven>
6. Louise Glück: Elsőszülött (versfordítás), *Versum Online* (2018. augusztus), <http://versumonline.hu/vers/elsoszulott/>
7. Louise Glück: Elvesztett szeretet (versfordítás), *Versum Online* (2018. április), <http://versumonline.hu/vers/elvestett-szeretet/>
8. Louise Glück: Vallomás (versfordítás), *Versum Online* (2018. február), <http://versumonline.hu/vers/vallomas/>
9. A gumiabroncs (vers), *Műút Online* (2018. január), <https://www.muut.hu/archivum/27071>
10. A szobatárs; Újra a pszichiátrián; Napi rutin (versek), *Élet és Irodalom*, 2017. december 15., 14.
11. Tériszony; A Tanár úr névtáblája; Apám öröksége; Amikor gyógyszereztek (versek), *2000*, 2017/3, 33–35.
12. (Beszélni tanuló); Felnőttünk (versek), *Eső*, 2016/2, 22–23.

II. KONFERENCIA-ELŐADÁSOK, INTERJÚK, BESZÉLGETÉSEK

Nemzetközi konferenciák

1. *27th Annual International Conference on Jewish Studies*, SEFER Center for University Teaching of Jewish Civilization, Moszkva (online rendezett), 2021. júl. 11–13.: „I don't look Jewish. Do I?” John Berryman on the Jewish Question in His Essay *The Imaginary Jew*
2. *For Students by Students – An International Conference on Literature, Culture, and Foreign Languages* (nemzetközi együttműködéssel megvalósuló, online rendezett program; főszerző: Santaveczi Anita, ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola, Budapest), 2021. máj. 15.: Portrait of a Woman, a Mother, and a Poet. Thoughts on John Berryman's poem *Homage to Mistress Bradstreet*
3. *5. Nyom-követés* irodalomtudományi doktori konferencia, Magyarokanizsa, 2019. dec. 14.: Hangadó – John Berryman *The Nervous Songs* című ciklusáról
4. *Folytonosság és megszakítottság a magyar kultúrában*, Bécs, a Nemzetközi Magyarstudományi Társaság és a Bécsi Egyetem Hungarológia Tanszékének szervezésében, Bécs, 2019. szept. 5–6.: „Rettentő szavak tudósa” – Újraolvasni Radnóti (a *Hetedik ecloga* és a *Razglednicák* értelmezéséhez)
5. *14th Biennial HUSSE Conference*, Veszprém, 2019. jan. 31.–febr. 2.: Confession without Confession – Illusion of the Self-Reflection in *The Dream Songs* of John Berryman
6. *4. Nyom-követés* irodalomtudományi doktori konferencia, Zenta, 2018. dec. 8.: Önéletrajzi szöveg és/vagy önéletrajzi olvasó(?) – Oravecz Imre *Matyi-ciklusáról* és Louise Glück *Ararat* című kötetéről
7. *10th International and 17th National Grastyán Conference*, Pécs, 2017. márc. 29–31.: What Does Radnóti Mean in English? Thoughts on One of the English Translations of Miklós Radnóti's Poem *Forced March*
8. *Végtelenbe tartó nyelvészet* – nemzetközi és interdiszciplináris hallgatói konferencia, a PTE BTK Nyelvtudományi Tanszék és a Kerényi Károly Szakkollégium szervezésében, Pécs, 2016. nov. 12.: Rradnotae (sic!) álma – Az *Eaton Darr strófái* című ciklus nonszensz és álomi nyelvről
9. *Az álmodó ember* – nemzetközi és interdiszciplináris álom-konferencia, a PPKE Francia Kapcsolat Kutatócsoport és a RETINA International szervezésében, Budapest, 2015. ápr. 17–18.: Radnóti Miklós és John Berryman álmái az énről
10. *Jelenünkről Jövőnkért Nemzetközi Ifjúsági Konferencia*, a Sensus irodalom- és filozófiatudományi műhely szervezésében, Pécs, 2012. szept. 21–22.: A Radnóti-versek vallomások jegyei

Országos konferenciák

1. *A fej és részei irodalmi reprezentációinak poétikája és szemantikája* – a Modern Líraelméleti és Líratörténeti Kutatócsoport „*Test/részek*” című konferenciasorozatának első része, Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2024. jan. 12–13.: *Szem, nézés, tekintet Radnóti Miklós korai költészetében és Szent szerelmi újraélés című versében*
2. „*Nem drótos fűzérbe görbítve*” – Konferencia a Babits-életmű textológiai és filológiai kérdéseiről, a BTK Irodalomtudományi Intézet és a PTE Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar szervezésében, Szekszárd, PTE KPVK, 2023. nov. 6–7.: Babits Mihály *A lírikus epilógja* című verséről Nemes Nagy Ágnes értelmezésének tükrében
3. „*Mi a vers nektek?*” VII. MLLK-konferencia a kortárs magyar líra témakörében, a Modern Líraelméleti és Líratörténeti Kutatócsoport szervezésében, Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2021. okt. 8–9.: Csehy Zoltán Berryman-versei a *Homokvihar* című kötetben
4. *Lábjegyzetek Platónhoz (19.): A vita* – Heller Ágnes Emlékkonferencia, a Magyar Filozófiai Társaság és a SZTE BTK Filozófia Tanszékének szervezésében, Szeged (online rendezett), 2021. máj. 27–28.: Freud és Jung álomszöveg-olvasatai
5. *A szégyen reprezentációi* – interdiszciplináris konferencia, az ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola hallgatóinak szervezésében (főszervező: Pintér Dóra), Budapest (online rendezett), 2021. márc. 19–21.: Szégyen és mentegetőzés József Attila *A bűn* című versében
6. *Önéletrajz és filozófia*, Budapest Főváros Levéltárának szervezésében, Budapest (online rendezett), 2021. márc. 11–12.: Önéletrajzi filozófia – Heller Ágnes a *Bicikliző majom* és *A véletlen értéke* című interjúköteteiről (Szűcs László Gergely felkérésére)
7. *Határok és határátlépések*, az Eötvös Collegium Magyar Műhelyének szervezésében, Budapest (online rendezett), 2021. febr. 25–27.: Labdajáték fordításokkal – John Berryman *The Ball Poem* című verséről magyar nyelvű fordításainak tükrében
8. *Perspektívák: Irodalom, nyelv, kultúra*, az Eötvös Collegium Magyar Műhelyének szervezésében, Budapest, 2018. nov. 16–17.: Perspektívaváltások – Csontváry Kosztká Tivadar és Nemes Nagy Ágnes cédrusai
9. *A kor falára* – konferencia Áprily Lajos születésének 130. és halálának 50. évfordulójára, Budapest, Petőfi Irodalmi Múzeum, 2018. jan. 25.: Mítoszok újraírása és melankolikus képzetek Áprily lírájában
10. *Eltérülő nemiség* – trauma-szimpozium, a Pécs-decentrum Kulturális Egyesület szervezésében, Pécs, 2016. szept. 28–29.: Borbély Szilárd traumatizált testverseiről
11. *XVII. Eötvös Konferencia*, az Eötvös Collegium szervezésében, Budapest, 2016. ápr. 22–24.: Látványra írt történetek – Borbély Szilárd *A Testhez* című kötetének prózaverseiről
12. *Átjárások-Áthallások*, az Eötvös Collegium Magyar Műhelyének szervezésében, Budapest, 2014. nov. 7–8.: Átjárások költészet és képzőművészet között – Szeljegyzetek Lator László *Szürke műterem* című versének margójára

13. *XIV. Eötvös Konferencia*, az Eötvös Collegium szervezésében, Budapest, 2013. máj. 3–5.: Párhuzamos álom-valóságok – Széljegyzetek egy analógiához [Radnóti Miklós és John Berryman verseiről]
14. *Világunk Határai*, az Eötvös Collegium Filozófia Műhelyének szervezésében, Budapest, 2013. febr. 22–24.: Világunk határain innen, országunk határain túl – Radnóti recepciója angol nyelvterületen

Intézményi konferenciák és diákköri konferenciák

1. *Együttjátszás: Gadamer aktualitása (műhelykonferencia)*, PTE IDI, Pécs, 2020. febr. 27.: A szerző mint olvasó: John Berryman esszéinek és önkomentárjainak helye H.-G. Gadamer költészetfelfogásában
2. Jacques Derrida-műhelykonferencia, PTE IDI, Pécs, 2019. dec. 12.: A csiga és a sün: Ponge és Derrida a költészetről
3. Walter Benjamin-műhelykonferencia, PTE IDI, Pécs, 2019. jan. 10.: Az aura fordíthatósága [Walter Benjamin *A műfordító feladata* és *A műalkotás a technikai reprodukálhatóság korában* c. esszéiről]
4. *Vajdasági Magyar Tudományos Diákköri Konferencia*, Újvidék, 2017. nov. 24–26.: John Berryman költészetéről és arról, amit „amerikai vallomások költészetnek” hívnak
5. *Művészet, felelősség, szolidaritás*, a Mérei Ferenc Szakkollégium 2. konferenciája, Budapest, 2017. máj. 19.: Radnóti Miklós angol és magyar nyelvű recepciójának margójára
6. *Vajdasági Magyar Tudományos Diákköri Konferencia*, Újvidék, 2016. nov. 18–20.: Aligha több, mint egy „kapcsolati háló”. Az amerikai vallomások iskoláról
7. *Az idegenség alakzatai*, JAK Tanulmányi Napok, Budapest, 2016. febr. 26.: „There is no other way to say this” – Carolyn Forché *The Colonel* című versének idegenség-tapasztalatáról és más vonatkozásokról
8. *Vajdasági Magyar Tudományos Diákköri Konferencia*, Szabadka, 2015. nov. 13–15.: Az én, a tárgyak. Az alanyiség és a tárgyiasság sajátos egyensúlya Lator László költészetében
9. *Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia*, Kolozsvár, 2015. máj. 21–24.: Gyászpoétika – Az anya halálának feldolgozása Kiss Judit Ágnes költészetében
10. *Országos Tudományos Diákköri Konferencia*, Humán Tudományi Szekció, „Modern magyar irodalom II.” tagozat, Debrecen, 2013. ápr. 3–5.: A vallomások poétikai eszközei Radnóti Miklós költészetében
11. *Vajdasági Magyar Tudományos Diákköri Konferencia*, Szabadka, 2012. nov. 16–18.: Radnóti Miklós költészetének vallomások jellege
12. A Kerényi Károly Szakkollégium 9. konferenciája, Pécs, 2012. ápr. 26.: „[...] eljut így is ő mindenhová” – Radnóti Miklós (költészete) angol nyelvterületen

Beszélgetések, interjúk, ismeretterjesztés

1. A *Kellék* című folyóirat Walter Benjamin-blokkjának (2019) bemutatója – beszélgetőtársak: Kvéder Bence Gábor, Németh Nikolett Anna, Popovics Zoltán és Weiss János, a Pécsi Akadémiai Bizottság filozófiai szakosztályának szervezésében, Pécs (online rendezett), 2021. jan. 27.
2. Beszélgetés Louise Glück költészetéről a Nobel-díj átadásának napján – beszélgetőtárs: Szlukovényi Katalin, moderátor: Háver-Varga Mariann, a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület, a Bálint Ház és az Örkény Színház szervezésében, Budapest (online rendezett), 2020. dec. 10.
3. „Brancheiz Anna: Saját traumáiról, szenvedéseiről, vágyairól, fantáziáiról, álmairól ír” – a *Litera.hu* interjúja Louise Glück Nobel-díja kapcsán, 2020. okt. 9.
4. Kritikai kerekasztal – beszélgetőtársak: Bárány Tibor, Bene Adrián, Smid Róbert, moderátor: Melhardt Gergő – Műút-est, Budapest, 2019. jan. 9.
5. Csontváry festményei a magyar költészetben – rendhagyó tárlatvezetés a Csontváry Múzeumban – Janus Pannonius Múzeum, Múzeumok Őszi Fesztiválja, Pécs, 2018. okt. 18.
6. „Trendek a fiatal magyar költészetben.” Beszélgetőpartnerek: Kiss Georgina, Herczeg Ákos, Molnár Illés, moderátor: Orbán Jolán – a József Attila Kör tábora, Szigliget, 2018. aug. 31.
7. Beszélgetés traumáról, tabukról, identitásról irodalomban és művészetekben – Gilbert Edit, Sándorfői Edina, Vöő Gabriella irodalomtörténészekkel és Gyuris Petra pszichológussal – *Eltérülő nemiség* (trauma-szimpozium), Pécs, 2016. szept. 29.